

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

Integrace arménské komunity v severních Čechách

Radim Janoš

© 2012 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra psychologie
Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Janoš Radim

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Integrace arménské komunity v severních Čechách

Anglický název

Integration of Armenian Community: the Case of Northern Bohemia

Cíle práce

Cílem bakalářské práce je zachytit vznik a vývoj arménské diaspory v ČR na konkrétním příkladě arménské komunity v regionu severních Čech. Akcent je kladen zejména na strategie jejich adaptace, integrace a konstrukce identity (tj. specifická situace emigrantů a zkušenosti exilu). Data budou získána prostřednictvím kvalitativního výzkumu.

Metodika

Bakalářská práce se bude opírat především o kvalitativní metodu výzkumu.

Teoretická část práce bude vycházet zejména ze studia odborné literatury k tématu, na jejímž základě budou získány základní poznatky a formulovány obecné závěry týkající se této problematiky.

V praktické části práce budou použity metody převážně kvalitativního výzkumu, tj. hloubkové rozhovory s vybranými respondenty, doplněné zúčastněným pozorováním.

Harmonogram zpracování

Vypracování teoretické části: duben-září 2011

Sběr dat: červen-říjen 2011

Analýza dat a vypracování empirické části: říjen 2011-leden 2012

Závěry: únor-březen 2012

Rozsah textové části

30 - 40 stran

Klíčová slova

Arméni, diaspora, migrace, ČR, integrace, adaptace

Doporučené zdroje informací

KLVAŇOVÁ, Radka. Na cestě za důstojným životem: motivy a strategie migrace Arménů žijících v Brně. Brno, 2006. Magisterská diplomová práce (Mgr.). Masarykova univerzita v Brně, fakulta sociálních studií, katedra sociologie, 2006-06-13.

KURKJIAN, Vahan. A History of Armenia. IndoEuropean Publishing, 2008. 412 s. ISBN 1604440120.

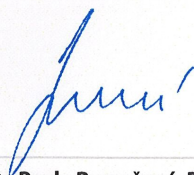
REDGATEOVÁ, Ann. E. Arméni. Praha: Lidové noviny, 2003. 425 s. ISBN 80-7106-350-9.

Vedoucí práce

Koštálová Petra, PhDr., Ph.D.

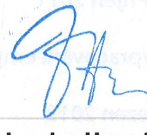
Termín odevzdání

březen 2012

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

prof. Ing. Jan Hron, DrSc., dr.h.c.

Děkan fakulty

V Praze dne 15.11.2011

Z důvodů zachování anonymity informátorů, nejsou v příloze práce uvedeny přepisy kvalitativních rozhovorů.

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Integrace arménské komunity v severních Čechách" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

Děčín, 1. 3. 2012

Radim Janoš

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěl poděkovat především všem mým informátorům, kteří se ke mně chovali velice vlídně a byli ochotni se se mnou podělit o jejich mnohdy těžké životní příběhy.

Také bych chtěl poděkovat paní Petře Košťálové, která laskavě pomáhala ve vedení mé práce. Díky svým bohatým zkušenostem z právě tohoto oboru, jsem od paní Košťálové mohl čerpat mnoho zkušeností.

Nakonec bych chtěl poděkovat všem kteří se mnou měli trpělivost při vypracování této práce a dělili se se mnou o své názory.

Integrace arménské komunity v severních Čechách

Integration of Armenian Community: The Case of Northern Bohemia

Bakalářská práce

Souhrn:

Tato kvalitativní studie je zaměřena na popsání migračního procesu arménských migrantů, převážně z období na začátku 90. let a to v celé své komplexitě, se zaměřením na území severních Čech. Vychází z teorií migračních strategií a to převážně ze strategií sítí. Biografickým přístupem, kvalitativně popisuje migrační strategie konkrétních rodin informátorů. Analýza těchto migračních strategií je zasazena do životů informátorů a do hloubky zkoumá motivace a pocity migrantů v tomto složitém procesu migrace. Práce je zaměřena především na popis provázanosti jednotlivých fází migrace, od rozhodnutí opustit svou zemi, až po konečnou integraci v Čechách. V mnohých ohledech je tento proces srovnatelný i s jinými menšinami a jinými hostitelskými zeměmi a právě na tyto obecné principy se tato práce snaží upozornit a popsat je jak nejlépe to jde.

Klíčová slova:

Arméni, diaspora, migrace, ČR, integrace, adaptace, jazyk, kultura

Summary:

This qualitative study is trying to cover the process of migrating Armenians as a whole, especially in the early 90, with the concern on the locality of Northern Bohemia. The theoretical basis to this paper is provided by social network theories. Through a biographical approach it explains in a qualitative way the strategy of migration of the concrete families, which belong to my informants. The analysis of these migration strategies is put in the lives of my informants and is in depths explaining the motivation and the feelings of them in this complicated migration process. The paper is aiming above all at the explaining of the cohesion of the individual migration stages. From the decision of abandoning ones home, till the final integration in the Czech republic. In many ways, this process is similar to many other minorities and other host countries. And these general principles are just what this paper is trying to point out and explain the best it can.

Keywords:

Armenians, diaspora, migration, CZ, integration, adaptation, language, culture

Obsah

Úvod.....	9
1. Metodologie výzkumu.....	10
1.1 Motivace.....	10
1.2 Cíle výzkumu a výzkumné otázky.....	10
1.3 Metody výzkumu.....	11
1.3.1 Kvalitativní studie.....	12
1.3.2 Metoda mikrosondy.....	12
1.3.3 Výběr informátorů.....	13
1.3.4 Sběr a zpracování dat.....	13
2. Mezinárodní migrace.....	14
2.1 Vymezení pojmu migrace.....	14
2.2 Teorie mezinárodní migrace.....	14
2.3 Vymezení pojmu diaspora.....	15
2.4 Asimilace imigrantů.....	16
2.4.1 Teoretické modely asimilace imigrantů.....	16
2.5 Arménská identita.....	17
2.5.1 Původ arménské identity.....	18
2.5.2 Postavení Arménů v Osmanské říši.....	19
2.5.3 Arménská genocida.....	20
2.6 Literární rešerše.....	22
3. Empirický výzkum migrace arménské komunity.....	24
3.1 Důvod cesty.....	24
3.2 Cesta.....	27
3.2.1 Příprava na cestu.....	28
3.2.2 Rozhodování "kam" a pocity při cestě.....	29
3.2.3 Objevování nové země.....	31
3.2.4 Uprchlícký tábor.....	32
3.2.5 Návrat do Arménie.....	33
3.3 Integrace.....	35

3.3.1 Role Jazyka v domácnosti.....	36
3.4 Institucionální rámec.....	38
3.4.1 Úřady a jejich přístup k migrantům.....	38
3.4.2 Žádost o občanství.....	39
Závěr.....	42
Seznam použitých zdrojů.....	44
1. Příloha: Popis jednotlivých migračních teorií.....	47
1.1 Makro teorie (Macro theory).....	47
1.2 Mikro teorie (Micro theory).....	47
1.3 Nový ekonomický přístup (The new economic approach).....	47
1.4 Teorie dvojího pracovního trhu (Dual labor market theory).....	48
1.5 Historicko-strukturální přístup (Historical-structural approach).....	48
1.6 Teorie světových systémů (World systems theory).....	49
1.7 Teorie sítí (Network theory).....	49
1.8 Institucionální teorie (Institutional theory).....	49
1.9 Teorie kumulativní příčiny (Cumulative causation).....	50
1.10 Teorie migračních systémů (Migration system theory).....	50
Seznam použitých zdrojů.....	52
2. Příloha: Informátoři.....	53

SEZNAM TABULEK:

<i>Tabulka 1</i>	Stručný přehled migračních teorií od pol. 19. století.....	51
<i>Tabulka 2</i>	Seznam informátorů.....	53

SEZNAM OBRÁZKŮ:

<i>Obrázek 1</i>	Vizualizace typu migrací.....	14
<i>Obrázek 2</i>	Mapa staré arménské říše a království Anatólie 95 B.C.....	19

Úvod

Tato práce je zaměřena v první řadě na proces migrace, který je jedním z hlavních aspektů globalizace dnešního světa. V moderním světě mohou informace cestovat mnohem rychleji a jednodušeji než dříve. Tyto informace značně ovlivňují rozhodování lidí po celém světě, jak nakládat se svým životem a co očekávat od budoucnosti. Z těchto rozhodnutí plynou migrační strategie, které se tato práce snaží v celé své komplexnosti zachytit.

Ke konci listopadu 2011 mělo v ČR povolený pobyt přes 400 000 cizinců z jiných zemí a necelých 2 000 Arménů.¹ Ačkoli nám tato čísla slouží jako dobré zdroje pro vyhodnocování určitých trendů a statistik, prozrazují nám jen málo o samotných migrantech, kterých se tato čísla týkají. Nevypovídají nic o tom, jak se migranti rozhodovali opustit svou zemi, co si z této migrace slibovali, či zda se plánovali časem opět vrátit. Nevypovídají ani nic o tom, zda jejich očekávání byla splněna a jak se jim daří integrace do nové společnosti.

Důraz tohoto výzkumu je kladen především na arménské migranty v severních Čechách, kteří do naší země přicházejí v 90. letech minulého století. S Armény je pojena dlouhá a významná historie migrací, která vytváří diaspory v řadě zemí po celém světě.

Tento výzkum popisuje na základě kvalitativních studií strategie rozhodování migrantů, jejich pohnutky i jaký význam svým rozhodnutím připisují a to především z hlediska samotných aktérů, pomocí biografického přístupu. Další snahou této práce, je zasadit informace plynoucí z rozhovorů a zjištění, do širšího rámce teoretických modelů a teorií sítí. Jak spolu jednotlivé migrační proudy souvisejí, jak se navzájem ovlivňují a především, co tito migranti v těchto složitých procesech a situacích pocítují a jak tyto pocity dále ovlivňují jejich chování. V neposlední řadě se věnuji i otázce institucionálního rámce, který je neodmyslitelnou součástí migračního a integračního procesu a mnohdy jedním z hlavních prvků, který tvoří migrantův dojem z české kultury.

1 *Cizinci ze všech zemí se zaevidovaným pobytem*. [on-line]. Ministerstvo vnitra ČR, odbor azylové a migrační politiky. 2011-12-12 [2012-03-01]. <<http://www.mvcr.cz/soubor/11-2011-all-pdf.aspx>>

1. Metodologie výzkumu

1.1 *Motivace*

Hlavním podnětem k výzkumu migračních strategií a především procesu integrace, pro mne bylo seznámení s jednou arménskou slečnou, jejíž celá rodina pochází z Jerevanu, hlavního města Arménie. Vždy mi přišlo velice zajímavé, v čem se její rodina i jejich celá kultura v mnoha svých různých projevech odlišovala, ale i podobala, naší české kultuře. Nejen, že mi tento dlouhodobý proces pozorování pomohl lépe pochopit jak vnímají lidé daleko za našimi hranicemi tento celý svět a zdánlivě stejnou realitu, ale k mému vlastnímu překvapení mi tato zkušenost poskytla velikou příležitost sebereflexe. Díky blízkému kontaktu s cizí kulturou, lze velice dobře zjistit, čím je vlastní kultura odlišná a jak dospívání v této zemi ovlivnilo náš vlastní charakter a osobnost Čechů. Tyto zkušenosti mě inspirovali se s tématem migrantů a obzvláště Arménů blíže seznámit.

Proto mám dojem, že má zkušenost ze soužití se mnou pozorovanou arménskou rodinou, byla zkušenost, co bez pochyb ovlivní mé vnímání Čechů, cizinců a obzvláště migrantů po celý zbytek mého života a bude pevným základem pro mé další zkušenosti a výzkum v tomto oboru.

1.2 *Cíle výzkumu a výzkumné otázky*

Cílem bakalářské práce je zachytit vznik a vývoj arménské diaspory v České republice na konkrétním příkladě arménské komunity v regionu severních Čech. Akcent je kladen zejména na strategie jejich adaptace, integrace a konstrukce identity (tj. specifická situace emigrantů a zkušenosti exilu). Protože se tato práce bude snažit popsat konkrétní situace a myšlenkové pochody arménských migrantů, budou data pro tento výzkum získávána především prostřednictvím kvalitativního výzkumu.

Níže uvádím základní strukturu, která slouží jako záchytné body výzkumu, a kterých se snažím v práci dotknout.

- Důvody a motivy migrace arménských migrantů
 - Co Armény nutí/motivuje k migraci a kam?
- Rozhodování o migraci
 - Nejvýznamnější důvody k vypravení se na cestu.
- Migrační fáze na cestě
 - Vnímání možnosti návratu do Arménie.
 - Konečné rozhodnutí - kde se usadit?
- Proces integrace do hostitelské společnosti
 - Význam jazyka v rodině.
 - Představa o "domově" a rodné zemi z pohledu dalších generací.
 - Dojmy z kulturních odlišností.
 - Tradiční role muže a ženy v rodině a společnosti.
 - Odlišné vnímání kuchyně a alkoholu.
- Institucionální kontext
 - Jak jsou strategie migrace Arménů ovlivňovány českou a arménskou migrační politikou.

1.3 Metody výzkumu

V teoretické části (druhé kapitole) se zabýváme především seznámením se s danou tematikou a základními pojmy. Tato část práce vycházela zejména ze studia odborné literatury k tématu, na jejímž základě jsou získány základní poznatky a formulovány obecné závěry týkající se této problematiky. Na ní navazuje praktická (třetí) část, na kterou je uplatňována zcela jiná metoda, kvalitativní.

1.3.1 Kvalitativní studie

Jak již řečeno, tato bakalářská práce se opírá především o kvalitativní metodu výzkumu, což je metoda která nevyužívá statistických technik. Jsou hlavním zdrojem získávání dat pro praktickou část (třetí kapitolu) této práce. Jsou jimi například hloubkové rozhovory s vybranými respondenty, doplněné zúčastněným pozorováním, za účelem dopátrat se informací, které by kvantitativním způsobem výzkumu nikdy nevyšly na povrch. Tyto metody zkoumají do hloubky danou skupinu a pomáhají se seznámit s údaji, které do té doby znali pouze samotní informátoři (označení pro poskytovatele informací ve kvalitativní studii), nebo si je třeba ani neuvědomovali.

Mohlo by se zdát, že nejvýznamnějším prvkem jak se tyto informace dozvědět, jsou otázky a odpovědi s vybranými respondenty. A to je z velké části pravda, ale musím na tomto místě stejným dechem zmínit velice přehlednutelnou součást tohoto pozorování a tou je celkový dojem z odlišnosti cizí kultury, pozorovanou očima kultury vlastní. Pro lepší pochopení tuto myšlenku vyjádřím na příkladu. Kdyby se Čech snažil popsat podobnosti a odlišnosti dvou jemu cizích kultur, například německé a francouzské rodiny, nikdy by nemohl zachytit jemné detaily, které jsou pro celkový dojem velice důležité, jako kdyby srovnával vlastní českou kulturu s kulturou německé rodiny.

Tato práce je silně ovlivněna teorií sítí, což je jedním z významných důvodů, proč je hlavní zkoumanou jednotkou tohoto výzkumu právě rodina jako celek.

1.3.2 Metoda mikrosondy

Metoda mikrosondy je technika, kterou lze uplatňovat na specificky vybraném a relativně malém vzorku respondentů. V tomto případě se jedná o hloubkový biografický výzkum s těžištěm na jedné konkrétní rodině a její sociální síti (jejich příbuzných a známých). Tento biografický výzkum zahrnuje rozhovory, pozorování, interpretace životních příběhů jednotlivců, ale i jejich rodin jako celek. Na těchto poznatecích lze ilustrovat události té doby jak z pohledu individuálního, včetně pocitů a motivací jednotlivců, tak i zprostředkovaně z pohledu celé komunity (rodiny, města, národa).

1.3.3 Výběr informátorů

Jak jsem již zmínil v motivaci, která mne vedla k této práci, k tomuto výzkumu mne vedla známost se slečnou Mariou a blízký kontakt s její rodinou. A je to právě její rodina, která má nejvýznamnější podíl na zdroji dat k tomuto výzkumu. Nejedná se však jen o tuto jednu domácnost. Jak se v části samotného výzkumu dozvíme, jedná se částečně i o jejich příbuzné, kteří sem do severních Čech přicestovali s vlastní rodinou, nebo svou rodinu založili právě zde. Částečně se jedná i o řadu dalších Arménů, žijících v tomto regionu, se kterými má výše zmíněná rodina silnější či slabší vztahy.

Díky této práci a výzkumu arménské komunity v severních Čechách, jsem se dozvěděl mnoho nečekaných informací, které se dotýkaly i mne osobně. Jako například, že jeden z mých blízkých přátel, je vlastně z jedné čtvrtiny Armén. Jeho babička sem do severních Čech přicestovala již v první polovině minulého století. Tímto způsobem se kruh mých informátorů nečekaně rozšiřoval. Což mě velice mile překvapilo a mé zkušenosti i tento výzkum velice obohatilo.

1.3.4 Sběr a zpracování dat

Mnoho z mých poznatků vychází ze zúčastněného pozorování, které bylo cenným zdrojem dat a které se v této práci snažím co nejlépe využít. Mimo toho jsem ale čerpal z četných rozhovorů, které byly převážně spontánní, ale částečně i písemně zaznamenávané. Díky těmto záznamům si v této práci mohu dovolit některé informátory citovat. Tyto rozhovory probíhaly převážně v domácnostech daných rodin. Výjimečně i ve veřejných podnicích, kde jsem se seznámil právě s otcem mého kamaráda z dětství (o kterém jsem se dozvěděl že je Arménem ze třetí generace).

Tyto rozhovory probíhaly buď o samotě, nebo i společně s dalšími členy dané rodiny. Byl jsem často velice překvapený, jak vstřícně se ke mně tito informátoři chovali. Míval jsem i dojem, že jsou velice rádi, že se někdo o jejich příběhy zajímá. Vskutku se často jednalo o příběhy, které se zdály být neskutečné, jak z filmů či dobrodružných knih. Příběhy, které nikdo jiný nezdokumentoval a které hledají někoho, kdo by jim naslouchal.

2. Mezinárodní migrace

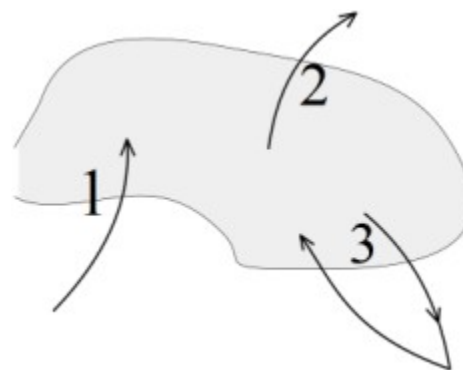
2.1 Vymezení pojmu migrace

Migrace je široký pojem, který zahrnuje stěhování členů skupiny nějakých živých tvorů, ať už lidí nebo zvířat, z jednoho místa do druhého. Někdy se tohoto termínu používá i pro rostliny.

Z hlediska konkrétní populace lze určit emigraci, což je počet jedinců, kteří se z této populace odstěhovali za určitou jednotku času (zpravidla rok), a imigraci, což je naopak počet jedinců, kteří se do této populace za příslušnou časovou jednotku přistěhovali. Třetí případ je reemigrace, což je pohyb obyvatel, který zahrnuje emigraci a zpětnou imigraci.²

Tyto tři typy migrací jsou znázorněné na obrázku níže, kde je označena:

1. Imigrace
2. Emigrace
3. Reemigrace

Obrázek 1: Vizualizace typu migrací

2.2 Teorie mezinárodní migrace

Migrace, jakožto studovaný proces, nemá díky své složitosti a komplexnosti dosud vybudovanou žádnou jednotnou teorii. Přestože tato práce má za cíl popsat problematiku integrace spíše kvalitativním způsobem s použitím případové studie, je důležité si uvědomit že přístup při studiu migrace se v historii velice lišil a procházel různými stádii přístupů. Pro lepší pochopení celé problematiky je v příloze 1 zmíněno základní rozdělení migračních teorií. V této příloze uvádím i tabulku s časovým rozpisem nejvýznamnějších

² BRETTELL, Caroline B., HOLLIFIELD, James F. *Migration Theory*. Routledge, New York. 2000.

bodů tohoto akademického vývoje.

Existuje několik teorií, vyvinutých nezávisle na sobě a v rámci různých oborů. Každá z nich vysvětluje určitý aspekt, nebo typ mezinárodní migrace podle toho, ve které době vznikla. Tyto teorie se často liší především v tom, kterou příčinu považují za hlavní při vzniku mezinárodní migrace a na které otázky hledají odpovědi. V analýze dnešní mezinárodní migrace je každopádně zapotřebí více hledisek a přístupů, u kterých je užitečný i multidisciplinární přístup.²

Většina těchto teorií a přístupů vychází z neoklasické ekonomické teorie. Jsou známy také jako "*push and pull teorie*", neboť za příčiny migrace považují faktory, které migranty nutí opustit svou zemi původu (*push factors*) a jiné faktory, které je přitahují do určitých cílových zemí (*pull factors*). Do první skupiny se řadí nepříznivé faktory jako například nízká životní úroveň, demografický růst, nepříznivé ekonomické a pracovní podmínky, či politické důvody. Ke druhé skupině faktorů jsou řazeny právě příznivé podmínky, jako například příznivá ekonomická situace, pracovní podmínky, dobrá dostupnost pozemků, či politická svoboda. Tato teorie se zakládá na motivaci migranta, vyměnit svou nepříznivou životní situaci za příznivou, pokud se po důkladném zvážení svých nákladů na tuto změnu rozhodne, že se mu tento přesun vyplatí. Snaží se jinými slovy maximalizovat svůj užitek, což bývá většinou výše jeho příjmu (tzv. *cost-benefit calculation*).²

Detailní popis jednotlivých migračních teorií přesahuje rámec této práce a je součástí přílohy na konci tohoto dokumentu. (viz. 1. Příloha)

2.3 Vymezení pojmu diaspora

Slovo diaspora, má svůj původ v řečtině (*διασπορά*) a lze ho přeložit jako "rozptýlení", nebo "šíření". Tento pojem má vícero definicí, ale za zmínku stojí aspoň následující tři. Buď se jedná o pohyb, migraci, nebo šíření lidí, z jejich nově vybudované či původní země původu. O rozptýlení lidí, ať už z jakéhokoli důvodu, do vícero různých míst. Nebo o lidi, usídlené daleko od země svého původu.

Původně se toto slovo vztahovalo pouze k židovské diaspoře po Babylonském

2 BRETTELL, Caroline B., HOLLIFIELD, James F. *Migration Theory*. Routledge, New York. 2000.

exilu, ale nedávno se toto slovo začalo užívat i ve spojení s jinými velkými rozptýly lidí se společnými kořeny. Často to jsou pohyby nedobrovolného charakteru, jako například právě vystěhování tureckých Arménů, nebo také africký trans-atlantický obchod s otroky.³

Nedávno začali akademici rozlišovat mezi různými druhy diaspor, závisle na jejich odlišných příčinách, jako například imperialismus, obchodní či pracovní migrace, nebo vlivem soudržnosti, mezilidských vazeb a vztahu k rodné zemi, uvnitř dané komunity, které se diaspora týká. Pro mnohé z těchto diaspor, jsou typické myšlenky na návrat do rodné země, silné vztahy s podobnými diasporou a neúplná asimilace v hostitelské zemi.³

To vše jsou konkrétní témata, na které se tato práce bude ještě blíže zaměřovat kvalitativním výzkumem v praktické části.

2.4 Asimilace imigrantů

Asimilace imigrantů je složitý proces, ve kterém se imigrant naplno integruje do nové země. Sociologové se zaměřují na čtyři základní body, ke stanovení imigrantovy asimilace: socioekonomický status, geografické rozšíření, znalost druhého jazyka a sňatek.⁴ William A.V. Clark definuje asimilaci imigrantů jako způsob porozumění sociální dynamiky ve společnosti a že to je proces, který se vyskytuje spontánně a často nevědomě, během interakcí mezi majoritními a minoritními skupinami.⁵

2.4.1 Teoretické modely asimilace imigrantů

První, což je klasický a nový model asimilace imigrantů, chápe asimilaci jako neustále rostoucí proces sblížení. Tato teorie předpokládá, že čím více času uběhne, tím blíže si jednotlivé skupiny společnosti budou. Tato teorie zároveň i předpokládá, že imigranti kteří jsou v hostitelské zemi, budou projevovat mnohem větší podobnosti s

3 EMBER, Melvin, EMBER Carol R., SKOGGARD, Ian. *Encyclopedia of Diasporas: Immigrant and Refugee Cultures Around the World*. SPRINGER, 2004. 1242. ISBN 9780306483219.

4 WATERS, Mary C., JIMÉNEZ, Tomás. *Assessing Immigrant Assimilation: New Empirical and Theoretical Challenges*. Department of Sociology, Harvard University, Cambridge, Annual Review of Sociology, 2005. <<http://dx.doi.org/10.1146%2Fannurev.soc.29.010202.100026>>

5 CLARK, William. *Immigrants and the American Dream: Remaking the Middle Class*. New York: Guilford Press, 2003. ISBN 157230880X.

majoritní společností, než ti imigranti, kteří se v této společnosti vyskytují kratší dobu.⁶

Druhý typ modelu, se týká rasového, či etnického znevýhodnění. Popisuje, že imigrantovy šance na asimilaci jsou omezeny. Dobrým příkladem pro tento model je třeba diskriminace, nebo instituční bariéry pro zaměstnání a jiné příležitosti.⁶

Třetí typ je segmentovaný model. Na rozdíl od druhého typu už nezmiňuje jen bariéry rasového, či etnického znevýhodnění, ale bere ohled na bariéry, jako například špatné venkovské školy, lokální nedostatek pracovních míst a jiných příležitostí. To jsou překážky, které mohou být i velice extrémní mezi některými skupinami imigrantů, což vede k nízké mobilitě, i přestože děti jiných imigrantů vedou odlišný způsob rostoucího začlenění.⁶

2.5 Arménská identita

Dalo by se říci, že identita je složena z množiny hodnot, které mohou být variabilní, či konstantní a zakořeněné v historii určité společnosti lidí. Odráží specifické modely myšlení a odkazuje na určité společenské, politické, ekonomické a kulturní prostředí.

Na rozdíl od většiny významných etnických identit, je arménská, jako mnohé menší, rozdělena na mnoho různých regionů. To není jen díky následkům arménské genocidy, které vedly k diaspoře, která z Arménů vytvořila národ imigrantů, ale i díky nedávným geopolitickým událostem. Stručně řečeno, transformace původní Arménské sovětské socialistické republiky v samostatný stát a boj o Karabach v Ázerbájdžánu, vládne v podobě republiky, která láme zeď mezi vlasteneckými Armény a jejich diasporou. K popsání takového zásadního zlomového bodu v arménské historii, je zapotřebí etnocentrický přístup, s ohledem na dnešní rámeček situace. Zároveň je ale důležité se nad touto problematikou zamyslet. Nejen sledovat vznik a historii národa, ale pohlížet na jeho jedinečnou situaci z nových a aktuálních úhlů pohledu. Jejich výjimečná kultura, jazyk, náboženství, tradice a v neposlední řadě mentalita, které hrají významnou roli v popisu

6 BROWN, Susan K., BEAN, Frank D. *Assimilation Models, Old and New: Explaining a Long-Term Process*. [on-line]. University of California, Irvine. 2006, [2011-10-21].
<<http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?id=442>>

arménské identity.⁷

2.5.1 Původ arménské identity

V arménském národním cítění hraje základní roli hned několik faktorů. Jedním z nejvýznamnějších, je arménská hrdost na přijetí křesťanství roku 301, jakožto první stát co přijal křesťanství. Až dodnes se arménská kultura opírá o specifické gregoriánské křesťanství. Dalším faktorem je jejich vlastní jedinečné písmo, rozsáhlá diaspora a významné postavení církve. Významným faktorem národního cítění je samozřejmě i historické trauma z 19. a 20. století, pronásledování a genocida. Toto jsou všechno faktory, které spojují Armény ve svém cítění po celém světě a je to také jedním z důvodů, proč si arménské komunity mimo Arménii jsou tak blízké.⁸

Historickým jádrem arménského národa je východní Anatolie a jižní Kavkaz. Původně se arménské území rozpínalo přes jezera Van (v dnešním Turecku), Sevan (poblíž hlavního města Jerevan v dnešní Arménii) a Urmia (dnešní Irán). Současná Arménská republika nezabírá ani desetinu rozlohy, své původní velikosti. Stará Arménie, která se rozléhala ještě po celé východní Anatolii (tzv. Západní Arménie), představovala etnicky i lingvisticky neobyčejně rozmanité území, na kterém žili Arméni spolu se svými sousedy, jimiž byli Turci, Řekové, Lazové, Gruzínci, Asyřané a další.

Již od vrcholného středověku se ve významných městech východního Středomoří formovala rozsáhlá arménská diaspora skrze obchodníky a řemeslníky. Východoanatolský region byl však třecí plochou mnoha kultur již od starověku. Řada invazí a válek v této části světa vyvolávala mnoho migračních vln, které nejprve směřovaly do Kappadokie a odtud do velkých měst Levanty. V souvislosti se zámořskými objevy a rozkvětem obchodu mezi Persií, Indií a Čínou se stali Arméni jedněmi z prvních (vedle židů), kteří se zaměřili na dálkový obchod. Tím vznikl celosvětový stereotyp arménského kupce a bankéře.

7 DEDEYAN, Aline. *The question of Armenian identity*. [on-line]. Martin Luther University, Halle-Saale, Německo. 2000-09-06, 2000-12-11 [2011-12-20].

<http://www.armenweb.org/espaces/reflexion/dossier_1.htm>

8 KOHOUTKOVÁ, Petra. *Utrpení a národní identita. Arméni v osmanské říši a jejich genocida*. [on-line]. Dějiny a současnost. Praha. 2008 [2012-01-20]. <<http://dejiny.nln.cz/archiv/2008/7/utrpeni-a-narodni-identita->>

Obrázek 2: Mapa staré arménské říše a království Anatólie 95 B.C.⁹

2.5.2 Postavení Arménů v Osmanské říši

Životní podmínky většiny obyvatel východní Anatólie, se od středověku takřka nezměnily, na rozdíl od měst jako například Istanbul, Smyrna nebo Benátky, kde díky diaspoře probíhalo arménské obrození již od konce 18. století. V Osmanské říši spadalo území venkovské Arménie do kategorie tzv. *raja*, což lze překládat jako "poddaní", kteří platili daně do státní pokladny, na rozdíl od majetnější městské vrstvy obyvatel, kteří spadali spíše do kategorie *askeri*, kteří daně platit nemuseli, výměnou za své služby sultánovi. Pro celé arménské obyvatelstvo se však používal termín *dhimmi*, což označuje obyvatele, kteří nejsou muslimové. Stejně tak jako židé kvůli tomu byli ve společnosti druhořadě postaveni. Měli však povoleno vyznávat své vlastní náboženství a byla jim poskytnuta určitá forma samosprávy a bezpečnosti. Politická bezmocnost *dhimmi* byla

9 FARROKH, Kaveh. *Eastern Anatolia: Heir to an Irano-Greek Legacy*. [on-line]. [2012-01-20].

<<http://www.kavehfarrokh.com/iranica/achaemenid-era/eastern-anatolia-heir-to-a-irano-greek-legacy/>>

vyvážena jejich mocí ekonomickou, protože měli vyšší potenciál k obchodu, využívání svých řemeslných dovedností a tlumočení zahraničních ambasad. Status *dhimmi* postupně slábl a přibližoval se spíše ke kategorii *d'aura*, což je pouhý "nevěřící".

V období postupného úpadku, se Osmanská říše stávala čím dál tím závislejší na evropských velmocích. Po osmansko-ruské válce 1877-1878, ve které bojovali arménští dobrovolníci na straně ruské, se osmanská vláda začala obávat arménských a kurdských nároků ve východní Anatolii. Mezi osmanskými Armény, kteří studovali v zahraničí, se začínaly šířit myšlenky arménského nacionalismu. Středověká pasivita, se začala měnit ve hnutí za národní obrození, které požadovalo odplatit za dávné křivdy. Arméni, kterým nebyla poskytnuta vládní ochrana (politická bezmocnost), se začali stahovat do větších měst, nebo za ruskou hranici do kavkazské Arménie. Další možností bylo napojení se na určité nacionalistické strany a zakládání domobran. V 60.-90. letech 19. století tak ve východní Anatolii vzniklo mnoho tajných společenství. První oficiální arménská politická strana "Armenakan" z roku 1885 byla založena ve městě Van.⁸

Devadesátá léta 19. století lze považovat za skutečný přelom v politickém smýšlení Arménů a postavení základu pro tvorbu moderní arménské identity. V tomto období se východní Anatolie stává obětí permanentních střetů mezi kurdskou populací, Armény a osmanskou armádou. Sultán Abdulhamid II. zakládá speciální vojenskou jednotku, z příslušníků kurdských klanů, čímž Kurdům ponechal volnou ruku k raziím na arménském obyvatelstvu. Během dvou let (1894-1896) tak zahynulo ve východní Anatolii okolo 300 000 Arménů.

2.5.3 Arménská genocida

Během balkánských válek (1912-1913) ztratila Osmanská říše takřka veškeré své evropské zázemí a rozšiřovala se deziluze záchrany impéria. Pod vedením nově zvoleného ministra vnitra Taláta, vstoupila Osmanská říše do války na straně Německa a Rakouska-Uherska. Jak ruská armáda postupovala východní Anatolií, podporovala arménské povstání ve městě Van. Talát se rozhodl k radikálnímu gestu a v noci 24. dubna roku 1915 nechal

8 KOHOUTKOVÁ, Petra. *Utrpení a národní identita. Arméni v osmanské říši a jejich genocida*. [on-line]. Dějiny a současnost. Praha. 2008 [2012-01-20]. <<http://dejiny.nln.cz/archiv/2008/7/utrpeni-a-narodni-identita->>

zatknout přes 600 významných arménských intelektuálů žijících v Istanbulu. Následně nechal deportovat arménské obyvatelstvo ze 7 pohraničních vilájetů (provincií), později byl příkaz rozšířen na celou Osmanskou říši. Jako důvod byla uvedena bezpečnost země a válečný stav. Arménské obyvatelstvo mělo být přesunuto do uprchlických táborů v dnešní severní Sýrii. Tâlat nechal zříditi tajnou speciální organizaci Teşkilat-i mahsusa, skrze kterou mohl předávat rozkazy svým agentům. Masakry byly následně prováděny tzv. *čete* skupinami, které byly tvořeny většinou Kurdy. Role této organizace byla prokázána až během poválečných soudních procesů. Četné zprávy místních misionářů¹⁰, lékařů, konzulů atd. svědčí o systematickém vyhlazování arménského obyvatelstva, pro které byla "deportace" pouze zástěrou.¹¹

Nelze podceňovat ani vliv německé armády, jejíž důstojníci zastávali v Osmanské říši významné funkce. Shodný průběh vyhlazování naznačuje centrální řízení. Celkový průběh je i velice podobný židovské genocidě, která proběhla o 25 let později v Německu. Nejprve byly zatčeni a utajeně popraveni arménští intelektuálové, arménští vojáci v osmanské armádě oddáleni co nejdále od hlavní bojové fronty a následně pobiti jednotkami *čete*. Jejich bez mužů oslabené rodiny co zůstaly se svým majetkem sami doma byly následně deportovány pomocí propagandy která slibovala, že jejich vystěhování je pouze dočasné.

Tyto cesty byly následně nazývány jako "průvody smrti". Protože konvojům scházely potraviny a většina z nich probíhala v období, kdy teploty ve východní a jižní Anatolii dosahují okolo 40°C. Proto zemřela řada lidí buď hladem, žízní, nebo na epidemie tyfu či malárie. Navíc se tyto konvoje stávaly častým terčem masakrů ze strany *čete* a razií místními Kurdy, pro které byly tyto konvoje žen a dětí snadnou kořistí. Tyto průvody směřovaly do města Aleppo, kam se však drtivá většina deportovaných ani nedostala. Dále se pak cesty větvily a vedly do syrského vnitrozemí. Koncem roku 1916 se tak do katastrofálních hygienických podmínek uprchlických táborů dostalo 200 000 lidí, z nichž většina podlehl nemocem a hladomoru.

10 JAMES L. Barton. *Turkish Atrocities: Statements of American Missionaries on the Destruction of Christian Communities in Ottoman Turkey, 1915–1917*. Gomidas Institute, 1998. ISBN 1-884630-04-9

11 AURON, Yair. *The Banality of Indifference: Zionism and the Armenian Genocide*. New Brunswick. New Jersey, Transaction Publishers. 2000. 405 s.

Z původní arménské populace žijící v Osmanské říši, která činila 1,5-2,1 milionů osob, zahynulo 0,8-1,2 milionů lidí. Turecká strana připouští 300 000, které vysvětluje "nezdařenými" deportacemi a boji při kterých zemřelo i mnoho muslimských civilistů. Arménská strana hovoří až o 1,5 milionu mrtvých.¹²

2.6 Literární rešerše

Nejvýznamnější knihou v českém jazyce, která se váže na toto téma, je bez pochyb dílo paní *Anny Elizabeth Redgateové*, která nese stručný titul *Arméni*¹³. Vyšla v roce 2003 a až dodnes je jedinou knihou v českém jazyce, která se zabývá konkrétně arménskou diasporou. Kniha zachycuje dramatické osudy Arménů v průběhu řady staletí okupace, v posledních 500 letech převážně osmanské a sovětské. Ukazuje také na poslední dekády, kdy si Arménie poprvé po tisíciletích užívá svobody a nezávislosti.

Tak jako paní Redgateová byla první českou autorkou, která psala o arménské genocidě, byl pan *Akçam Taner* prvním tureckým autorem, který 2004 vydal knihu na toto téma *From empire to republic: Turkish nationalism and the Armenian genocide*¹⁴. Poprvé bylo vytvářeno pochopení pro tuto událost ne z pohledu oběti, ale z pohledu viníka. Kniha popisuje historické pozadí těchto událostí, jak na ně Turecké obyvatelstvo nahlíží dnes a význam turecké a arménské identity. V neposlední řadě popisuje jak západní vlivy v tomto území spíše potlačovali reformy, než aby prosazovali demokracii.

O dva roky vydává druhou a mnohem detailnější knihu *A Shameful Act: The Armenian Genocide and the Question of Turkish Responsibility*¹⁵. V této knize využívá svého tureckého původu a sepisuje nevídaně detailní soupis událostí, ve kterých využívá osmanských zdrojů jako například armádních a parlamentní spisů, dopisů a očitých svědků. Upozorňuje na Tureckou zodpovědnost přistupovat k těmto faktům upřímně a volá po spravedlnosti za arménský národ.

12 DAVID P. Forsythe. *Encyclopedia of human rights*. Oxford University Press. 2009. 2672 s.

13 REDGATEOVÁ, Anna Elizabeth. *Arméni*. Praha: Lidové noviny, 2003. 424 s. ISBN 80-7106-350-9.

14 AKÇAM, Taner. *From empire to republic: Turkish nationalism and the Armenian genocide*. Zed Books. 2004. 273 s. ISBN 1842775278

15 AKÇAM, Taner. *A Shameful Act: The Armenian Genocide and the Question of Turkish Responsibility*. Henry Holt and Co, New York. 2007. 496 s. ISBN 0-8050-7932-7.

Jedním z bez pochyb nejrozsáhlejších děl, ze kterého lze čerpat tematiku arménské genocidy, je oxfordská *Encyklopedie lidských práv*¹². Sepsal ji pan *David P. Forsythe* a obsahuje soupis nejvýznamnějších historických zločinů na lidech. Rok po vydání obdržela ocenění "Dartmouth Medal" a jedná se o svazek celkově pěti knih. Obsahují srozumitelný popis všech aspektů teorie lidských práv, uplatnění zákonů a historie. Dále profily a vývoje nejrozličnějších hnutí, historických týrání, jejich hlavních postav, organizací a také jejich vliv na ekonomiku, vlády a náboženství. Jedná se zkrátka o rozsáhlé dílo, ve kterém lze najít všechny významné lidské prohřešky na lidskosti a právě na tuto knihu se obrací akademická půda, když hledá obecně uznávaná čísla obětí, dat atp.

Druhou encyklopedii kterou zde znám vedle lidských práv, je *Encyklopedie Diaspor*³ sepsanou třemi autory (Ember M., Ember C. R., Skoggard I.). Skládá se ze dvou svazků, které jsou dohromady rozdělené do těchto tří částí: První "Diaspora Overviews" poskytuje detailní přehled více jak 20 etnických skupin, které zažily značnou míru dobrovolné či nucené migrace. Najdeme popis různých důvodů pro odchod a hostitelských kultur. Druhá část "Topics" naznačuje dopad a asimilaci, kterou migranti v hostitelských zemích zažívají, včetně jejich kultury, problémů atd. Třetí část "Diaspora Communities" obsahuje přes 60 ukázek konkrétních komunit diaspory. Tyto popisy sledují podobnou strukturu, aby vyšla na povrch jejich vzájemná podoba a odlišnost. Tato rozsáhlá encyklopedie spojuje disciplíny antropologie, sociologie, politologie a migračních teorií.

Poslední autor kterého zde zmíním nese jméno *Auron Yair* a napsal knihu *The Banality of Indifference: Zionism and the Armenian Genocide*¹⁶. Tato kniha se od ostatních výrazně liší tím, že detailně, ale i poměrně teoreticky, filosoficky a morálně klade otázky ohledně konceptů genocidy a výjimečnosti holokaustu. Popisuje souvislosti mezi židovskou a arménskou situací a zároveň reakci židovské komunity na arménskou genocidu.

12 David P. Forsythe. *Encyclopedia of human rights*. Oxford University Press. 2009. 2672 s.

3 EMBER, Melvin, EMBER Carol R., SKOGGARD, Ian. *Encyclopedia of Diasporas: Immigrant and Refugee Cultures Around the World*. SPRINGER, 2004. ISBN 9780306483219.

16 AURON, Yair. *The Banality of Indifference: Zionism and the Armenian Genocide*. New Brunswick. New Jersey, Transaction Publishers. 2000. 405 s.

3. Empirický výzkum migrace arménské komunity

V této části lze najít samotný výzkum, což je hlavní část této práce. Vychází z empirického výzkumu problematiky arménské migrace a to konkrétně v regionu severních Čech. Struktura této části bude chronologicky zachycovat "příběhy" informátorů, s jejich případnými komentáři. Bude doplňována i mými komentáři a myšlenkami, které vycházejí ze sdíleného pozorování.

3.1 *Důvod cesty*

Otázka ohledně důvodu cesty, se zdá být jednoduchá, ale nebylo mi velkým překvapením, že vždy vyvolala rozsáhlé vyprávění o životě v Arménii. Důvody se často velmi lišily. Ale stručně by se daly shrnout, jako touha po lepším životě pro sebe, a hlavně svou rodinu. Nesetkal jsem se nikdy s názorem, že by arménský migrant utíkal za touhou stát se boháčem, většinou se jednalo o zoufalé rozhodnutí, které téměř nejevilo možnost výběru. A to je právě jedním z důležitých bodů uvědomění v této práci. Protože díky kontaktu s těmito migranty, máme možnost se setkat tváří v tvář s životními rozhodnutími, které by stejně tak lehce mohly být i naše vlastní.

Migranti se kterými jsem mluvil a jak ukazují i mnohé studie¹⁷ byli poměrně vzdělaní lidé, většinou s vysokoškolským vzděláním. Mladí lidé, s vlastními rodinami, kteří v sobě dovedli najít tu odvahu, bojovat a hledat lepší budoucnost pro sebe a své rodiny. Pocházeli buď přímo z Jerevanu, či jiných větších měst a byli na místní poměry dobře finančně zajištěny, což je jednou z hlavních podmínek, na podnikání migrační cesty. Za tímto účelem musely jejich rodiny často částečně prodávat své majetky, aby dovedly podpořit mladou rodinu na své migrační cestě.

Vzhledem k tomu, že mezi mými informátory byli příslušníci různých generací migrace, začal bych tím nejstarším případem. Poloviční Armén (matka Arménka a otec Čech) druhé generace Jiří, jehož matka sem do Čech přicestovala již ve 40. letech. Pan Jiří, kterému je již 65 let, se snažil vzpomínat na vyprávění své zesnulé matky a tak mi

17 CASTLES, S., MILLER, J. M. *The Age of Migration*. Houndmills: Macmillan Press Ltd. 1998.

přibližoval jejich cestu¹⁸

Jeho matka se narodila v roce 1920. Ve 40. letech, měla možnost se svojí kamarádkou emigrovat z Arménie, skrz Turecko do Řecka. Tam se ale dlouho nezdržela, protože zažívala silnou nevraživost ze stran Řeků. Zkrátka se v Řecku necítila vítána a tak po dvou letech využívá pracovní příležitosti v severních Čechách, která byla zprostředkována skrze migrační politiku Adolfa Hitlera.

Na tomto příkladě můžeme opět vidět opakující téma, že k migraci mají tendence spíše lidé v mladém věku, kteří teprve budují svůj život a budoucnost své rodiny. U rodičů, kteří mají již odrostlé děti, bývá volba migrace do ciziny mnohem méně pravděpodobná. Dalším zde viditelným tématem, se kterým se budeme opakovaně shledávat, je hledání nového domova. To znamená místo, kde migrant může v klidu žít, bez finančních starostí, které by ohrožovaly jeho obživu a se sociálním zázemím, ve kterém se migrant může cítit neohroženě. Opět se nejedná o migraci za účelem zbohatnout, či zažít dobrodružství, takové cesty bývají spíše krátkodobého charakteru, bez hledání zázemí.

A tím asi nejvýznamnějším, čehož si zde z úhlu pozorovatele můžeme všimnout je to, že k migracím vždy docházelo a vždy docházet bude. Že společnost, ve které žijeme je často mnohem smíšenějšího původu, než by se nám nejprve na první pohled mohlo zdát. Cizinců si všímáme, a za takové je považujeme, jen dokud se vůči nim cítíme silně odlišní. Ve chvíli co se migrující cizinec do dané společnosti integruje, což může být jazykem, či chováním, stane se již mnohem méně cizincem. To platí o to více pro jejich děti (druhou generaci), a obzvláště pro jejich vnoučata (třetí generaci), jak se ještě v nadcházejících kapitolách věnovaných integraci dalších generací ukáže.

Migranti většinou nevyrostají v podmínkách, ve kterých by jim bylo jasné, že jednou svou vlast opustí. Kdyby si jejich rodiče mysleli, že by bylo mnohem lepší aby jejich děti vyrůstaly v jiné zemi, tak by se migranty pravděpodobně stali již oni. Migrantem se člověk stává nečekaně, jak i v tomto citátu říká paní Sargsjan.

¹⁸ Bližší informace o informátorech, najdete v příloze. Někteří Informátoři si přáli zůstat anonymní a některým zveřejnění některých informací nevadilo, proto u různých informátorů najdete různé množství údajů. Někteří jsou i na vhodných místech této práce citováni. Tyto citace poznáte podle speciálního odsazení od kraje a kurzívy. Za účelem zachování autenticity byly citace ponechány ve své nespisovné formě.

Nikdy jsem si nemyslela, že budu bydlet v zahraničí, vyrůstala jsem jen s matkou a nečekala jsem, že se budu stěhovat. (Varduhi Sargsjan)

Nejintenzivnější spolupráci a nejdelší proces zúčastněného pozorování probíhal s rodinou Asatrian (manželka pana Artaka Asatriana si ponechala rodné jméno Sargsjan). Díky této rodině jsem získal živou představu o problematice migrace z úhlu samotného migranta. Jako obvykle byl úvodem rozhovoru popis politické situace krátce před rozhodnutím emigrovat.

V roce 1988 začal rozpad Sovětského svazu a zavírali školy v Karabachu. Začala revoluční situace a válka o Karabach. Rusové pomáhali Ázerbájdžánu a Arménie bojovala o Karabach. 80% obyvatel Karabachu byli Arméni, chtěli samostatnost ale Ázerbájdžánci proti tomu bojovali a Arménie chtěla pomoci Karabachu. Stát byl velice oslabený. V roce 1988 bylo zemětřesení, pak rozpad Sovětského svazu, válka s Ázerbájdžánem, politická blokáda Turecka. Byly uzavřené hranice s okolními státy. Jen s Íránem jsme měli trochu kontakt. Protože se rozpadl Sovětský svaz, všechny národy chtěly samostatnost (autonomní státy v Gruzii, Ázerbájdžánu, atd.) Za Stalina bylo území Karabachu připsáno Ázerbájdžánu. Pomoc byla pouze letecká, ze strany Francie a tak. (Varduhi Sargsjan)

Potencionální migranti se v takovýchto obdobích snaží nějak vypořádat se svou těžkou situací a migrace je vždy až tím posledním řešením. Artak Asatryan, manžel paní Varduhi se vrátil z války s vážným poraněním kolene, když na jeho jednotku byl svržen střepinový granát. I přesto ještě dlouho nepřicházela migrace v úvahu. Až těžká zima společně s neúnosnými životními podmínkami přiměli rodinu k rozhodnutí vycestovat.

Pak se muž vrátil z války, ani tehdy jsem si nemyslela že bychom opouštěli Arménii. Se zničenou nohou byl měsíc a půl v Jerevanu a byl doma a chtěl i s bolestma pracovat, ale nebylo kde a začala těžká zima. První dcera narozená, první syn na cestě, lidé si do bytů pořídili kamna, protože nefungovalo topení (rozpadlá ekonomika z uzavřených hranic). Denně byly jen 4h elektřiny, lidé si pomáhali a chodili k sousedům pro vodu. Bez elektrického proudu totiž nebyla pumpována voda do vyšších pater. (Varduhi Sargsjan)

Otci této rodiny bylo 25 let a měl zranění, které nešlo ošetřit v Jerevanu, kde "uměli jen amputovat". Proto patřili mezi první emigranty v této vlně, na jaře roku 1993.

Artakův bratr Vahik byl o pár let mladší, nebyl nijak zraněný a ani nezakládal vlastní rodinu, proto je zajímavé sledovat jemný rozdíl v jeho vnímání této situace, když opouštěl Arménii o 6 let později a pod možná trochu slabším tlakem. Po vojně roku 1997 se ještě dva roky pokusil "s tím vyrovnat" až roku 1999 to "vzdal". I z jeho slov je cítit, že emigrace je opravdu až to poslední řešení. Své rozhodnutí popisuje těmito slovy.

Těch důvodů bylo víc. Na jednu stranu málo práce a žádná motivující perspektiva, ani naděje že se něco změní. Na stranu druhou všudypřítomná buzerace policií a tím pádem minimální svoboda. Na stranu třetí mafie. Proste jsem nechtěl prožít svůj život v takovém prostředí. Svůj dluh svojí zemi jsem splatil, odsloužil v docela složité vojně a vzhledem k tomu, že pořád se počítáš jako rezervní jednotka, pořád hrozí že tě svolají znovu nezávisle na tom jestli je zrovna válečná situace či ne. I s tím bych se možná vyrovnal. Konec konců nikomu se nechce opustit svůj domov. Ale bohužel naše země je pořád tak zkorumpovaná, že všechny tyhle věci neplatí pro ty vybraný, a to jsem rozhodne nebyl. (Vahik Asatrian)

Na tomto místě je znovu důležité zmínit tu odvahu, která migranty vede k tomu překonávat všechny tyto překážky. Odvaha, mládí a naděje, která se u starších usedlých generací již tak běžně nenachází. A v neposlední řadě je zapotřebí zmínit i část arménské kultury, ke které se ještě budeme vracet, ve které hrají velkou roli slova "čest", "hrdost" a obecně i velká role muže v rodině i mimo ní. Tohoto charakteristického arménského rysu si budeme moct všimnout i v dalších pozorováních a citacích.

Byli jsme mladí a neznali jsme cizinu, ale měli jsme tu odvahu. Život nás donutil mít tu odvahu. Museli jsme se uživit a hrdost arménského muže nedovolila žít u tchána. (Varduhi Sargsjan)

3.2 Cesta

Tato kapitola popisuje jak probíhá fáze samotné cesty. Což je velice nejistý a i nebezpečný proces migrace.

3.2.1 Příprava na cestu

Na cestu se jako jedni z prvních vypravují právě mladé rodiny. Vzhledem k tomu,

že se často jedná o nouzové situace, tak nebývá moc času na podrobné plánování a migranti bývají více, či obvykle méně připraveni. Tento krok vyžaduje velkou odvahu, které často stojí v cestě ještě finanční problémy. Cizinci, kteří se nacházejí v podmínkách, které je motivují emigrovat, často nemívají mnoho finančních prostředků a tak nebývá výjimkou, když se jejich příbuzenstvo v rodné zemi skládá na půjčku mladé rodině, aby mohla vycestovat za lepším životem.

V případě rodiny Artaka Asatriana, jehož primárním důvodem cesty byly zdravotní důvody (válečné zranění kolena), se jednalo o stejný problém. Poté co si mladá rodina uvědomila že za těchto podmínek v Arménii již žít nemohou, muselo se vyřešit, jak odcestovat. Situaci popisuje jeho žena:

Měli jsme trochu peníze ze kterých jsme žili, když je zima a nefunguje ekonomika tak nejde živit rodinu, v polovině února Artak zkusil najít práci, ale nenašel. "Já jsem mladej muž, 25 let, mám dceru, manželku na mateřský, musím vydělávat." (cituje) V tu chvíli se rozhodl, že půjde za matkou a poprosí ji aby prodala svůj velký byt a koupí 2 malé. To nechtěla udělat, ale rozhodla se prodat garáž a dát mu ty peníze. Já jsem prodala i své věno. Za ty peníze jsme koupili letenku do Moskvy. (Varduhi Sargsjan)

Co se týká samotného zprostředkování cesty, migranti často nemají tu možnost si cestu a potřebné doklady zajistit oficiální úřední cestou, proto v mnohých hotelech fungují tzv. "cestovky" jak říká pan A s úsměvem.

Jdete jednoduše do tzv. cestovky. V hotelech byly ženský, řeklo se jim kam chcete, dáte jim peníze a čekáte zda to udělají nebo ne. Hodně lidí to dělali přes nějaký známosti a dostali na držku, peníze pryč. Já se řídil "nejlepší můj známej ten neznámej". Řekneš "chci do Čech", řekne "tolik a tolik" a čekáš zda to klapne a klaplo. Tehdy šlo přijít do Čech a ani jsi nepotřebovali vizum, tehdy stačil tzv. voucher. (pan A)

Co je pro fázi těsně před odcestováním stejně tak typické, je naděje na návrat. Je to i pochopitelné. Musíme si uvědomit, že se jedná o zemi, která je až do okamžiku emigrace domovem pro migranta. Nejen že se na tuto zemi váže mnoho vzpomínek, kulturní citění, nebo dokonce náboženské vnímání "posvátnosti" dané země, především za sebou migrant zanechává mnohdy velkou část své rodiny. Vzhledem k tomu, že migranti bývávají mladí lidé, často jim ještě žijí rodiče, které musejí opustit, nehledě na mnoho strýců a bratrů. To

všechno jsou velmi významné a pochopitelné důvody, proč v domnění migranta vzniká myšlenka, že jeho cesta je pouze dočasná. Domnívá se, že musí vycestovat pouze na chvíli aby vyřešil těch pár nejdůležitějších problémů, které ho přiměly emigrovat, a že pak se ihned vrátí. Někteří migranti se opravdu vrací trvale, jiní se vrací a pak znovu reemigrují, někteří se nevracejí nikdy. Ale téměř všichni, při své první migraci z domova, ve svém srdci drží naději, že jednoho dne se vrátí domů, do své vlasti.

V Arménii, když jsme se loučili s rodinou, loučili jsme se v duchu, že jdeme pryč a že se vrátíme se zdravým manželem a že budeme pořád žít v Arménii. Nejdeme navždy, ale vrátíme se. Nikdo si nemyslel že válka bude trvat déle a že bychom si musili zvykat na cizinu. (Varduhi Sargsjan)

3.2.2 Rozhodování "kam" a pocity při cestě

Co se týče konkrétně arménské migrace, tak v tomto období nebylo mnoho možností, jakými opustit zemi. Jak již řečeno, tak byly uzavřené hranice s okolními státy (částečně s výjimkou Íránu) a spojení s okolním světem bylo pouze letecké. Proto téměř veškeré migrace v tomto období probíhaly leteckou emigrací do Moskvy. Moskva je zřejmý cíl vzhledem k tomu, že Arménie byla téměř 70 let v Sovětském svazu. Nehledě na to, že se téměř každý od malička ve škole učil rusky a nebyl problém v dorozumění. Někteří tam tehdy i zůstali, vzhledem k tomu, že tam nepanovala válka a život fungoval normálně a v pořádku. Po rozpadu Sovětského svazu však bylo cítit, že budoucí výhledy na život v Rusku nevypadají velmi dobře a proto se Moskva stala první velkou zastávkou v této arménské migrační vlně. V této, ale i mnohých předchozích i následujících.

Nechtěli jsme zůstat v Sovětském svazu, protože tam nebylo nic stálého, zákony, nic. Nikdo nevěděl co se za chvíli stane, byla to skoro anarchie. (Artak Asatryan)

Letadla naplněná arménskými migranty, kteří neměli jiné možnosti přepravy, byla naplněna smutkem, zklamáním a děsivou nejistotou z budoucnosti a zároveň mizivou nadějí lepších zítřků ve spořádanější zemi. Pouhý popis tohoto procesu zdaleka nestačí k přiblížení těchto dojmů každého migranta, proto i zde cituji mou váženou informátorku, která při konkrétně tomto tématu byla hluboce, až k slzám dojata.

Všichni v letadle měli velké kufry a byli s rodinou, byli mladí jako my, neviděla jsem manžela nebo manželku co byli starší než my. Samé mladé rodiny co šli za novým životem. (Manželům Asatrjan tehdy v roce 1993 bylo 25 let.)

Seděli jsme v letadle a bylo to hrozné.

(Paní Varduhi v tuto chvíli začala plakat a po okamžiku na vydechnutí dodává proč.)

Bylo to ráno, bylo chladné jaro a už nebyla mlha. Viděli jsme horu Ararat. Nevěděli jsme, kdy se vrátíme. Děti jsou Arméni a věděla jsem, že čekám chlapečka a že musí vyrůstat doma (v Arménii). Dívala jsem se na lidi a nikdo se neusmíval. Všichni byli smutní. Nikdo neměl radost že jde pryč. Všichni měli obavy, co očekávat v cizině, budou mít práci? Co nová společnost? Nikdo nežil venku, jedině muži ve válce. Ale ženy nikdy ne. To byly hrozné pocity. Navíc nemáš peníze u sebe, nemyslitelné koupit nějaký byt.

Je to naše hora! Je to pořád Turecko, ale je to naše historická hora, i když je v Turecku.

Podle mě to je umělý stát. Nějací Tataři si vytvořili stát. Na Araratě žili Arméni!

(Varduhi Sargasjan)

I zde si lze velice zřetelně povšimnout projevu arménské hrdosti, především ve spojení s jejich posvátnou horou Ararat, která původně byla významným náboženským i národním symbolem Arménie, a ke které má každý "správný" Armén výjimečný vztah. Především vzhledem k tomu, že nyní patří pod území Turků, národu který se právě na Arménech v historii velice krvavě podepsal, jak jsem již nastínil v kapitole 1.5.3 - Arménská genocida. Vzhledem k tomu jsou i pochopitelná poslední slova tohoto citátu (viz. výše), ke kterým se po druhé tiché pauze paní Varduhi, s pro ní jinak neobvyklým rozhořčením uchyluje. Prohřešky Turků na Arménech byly významné, četné, stále ještě čerstvé, a především zbytkem světa poměrně neuznávané. To vše přispívá k tomuto arménskému vnímání Turka, jakožto vnějšího nepřítele.

Cíl migrace bývá naplánovaný ještě před samotnou cestou. Někteří informátoři dokonce mluví o strategii "A a B", čímž mívají namysli, že se snažili mít vždy jasno co budou dělat a kam půjdou, kdyby se aktuální plán náhodou nezdařil. Bývá tak různými vlastnostmi určitých zemí, sestavován pomyslný žebříček cílových zemí. Těmito vlastnostmi bývá mimo jiné samozřejmě vyspělost a podobnost kultury, politického zřízení, náboženství a především také sociální sítě, případní příbuzní či kontakty.

Je velice zajímavé, že opakovaným tématem, na který jsem při dotazování narazil, byl kladný dojem z Čech, jakožto země, která se dovedla mírumilovně rozdělit se Slovenskem.

Celý rozpad svazu s sebou nesl krizi, zatímco ČR prosperovala a se Slovenskem se rozdělili v míru a to mluví i o úrovni národa. (Varduhi Sargasjan)

Jiní informátoři upozorňovali na přitažlivost Čech (pull faktory), kterou si jako Češi nejsme vůbec vědomi. Česká republika je totiž až do dnešní doby v některých státech bývalého Sovětského svazu velice populární některými svými značkami. Když rodina Asatrjan letí navštívit své příbuzné v Arménii, bývá tradicí s sebou vzít nějaké dary. A dědeček (otec 1. generace migrantů) vždy trvá na dovezení bot značky "Baťa", které jsou zřejmě až dodnes v povědomí mnohých Arménů. Tento vliv na zahraniční dojem z České kultury popisuje velice pěkně Vahik Asatrjan.

Ale skutečný důvod proč do Čech si myslím, že musíme hledat ještě dřív než se rozpadl Sovětský svaz. Jak si vzpomínám na svoje dětství, tak ty Čechy mne obklopovaly pořád. Totiž, měli jsme veškerý porcelán, kachličky a sanitární zařízení, nábytek, lustry, můj první skateboard a mnoho dalšího právě z Čech. A když jsme musely využít MHD, tak nás hodně krát odvezl trolejbus "Škoda". Když jsem potom dospěl, tak mne nejvíce zachutnala "Plzeň" (pivo) a Jaroslava Haška jsme ještě jako děti četly v arménštině. Prostě Čechy byly všude, tak se ani nedivím, že jsme se rozhodli zrovna o vaši zem. Jinak, když někdo jde vyloženě pro výdělek, tak rozhodne nejedí do Čech. Možná tak do Ukrajiny. (Vahik Asatrjan)

3.2.3 Objevování nové země

Po příjezdu do nové země, na v podstatě všechny migranty, čeká studená sprcha reality. Protože nikdy nejsou skutečné podmínky takové, jaké si je buď představujeme, nebo nám jsou sdělovány z různých zdrojů. Tyto zdroje se často velmi liší, mohou být ze strany rodiny, informátorů tzv. "cestovek" které jsem výše zmínil, nebo v ideálním případě zprostředkované známými, co v dané zemi již žijí. Tento luxus ale mnozí lidé nemají a proto dochází často k velmi složitým situacím, pod neustálým náporům velké nejistoty.

V případě rodiny Asatrjan, která se v takovéto situaci v Čechách ocitla platilo to samé. Cítili se jako skuteční cizinci. Neuměli jazyk, neměli finance, dívalo se na ně roční dítě a druhé bylo na cestě. Měli však to štěstí, že již ve vlaku, který jel z Moskvy do Čech 3 dny, narazili na mongolskou rodinu, která o Čechách již něco věděla a ujistila je, že v Čechách lze najít práci, skrze zaměstnání se platí zdravotní pojištění a díky tomu lze ošetřit manželovu nohu. Takto přijela rodina do Čech posílena optimismem a silnější odvahou. Nicméně takovéto množství informací zdaleka nestačí na ucelenou představu o hostitelské zemi, jako například kolik stojí jídlo, kolik stojí ubytování atd.

Původně jsme si mysleli, že v Praze může jedna rodina žít za 1 dolar denně. A pak jsme zjistili, že 1 hamburger stojí 1 dolar. To byla druhá studená sprcha! Tak jsme si koupili 1 hamburger, rozdělil jsem ho mezi mou ženu a dceru, já nesnědl nic. Měli jsme u sebe jen 50 dolarů. (Artak Asatrjan)

Další "studená sprcha" o které můj informátor mluví níže, je zjištění že Češi nemají rádi ruštinu. Vzhledem k tehdejším obzvláště špatným zkušenostem, poznamenaným nedávnými Česko-ruskými vztahy, lze chápat, že Češi neradi slyšeli někoho mluvit rusky. I Arméni věděli, že v roce 1989 zde proběhla sametová revoluce, a částečně očekávali takovýto přístup k ruštině, nicméně to rodinu činilo "němou".

Manžel uměl pár slov česky (hospoda, chleba, voda), ale domluvit se, to jsme neuměli. (Varduhi Asatrjan)

Po seznámení se situací, že jim peníze stačily tak maximálně na jeden měsíc pronájmu, rozhodli se přesunout do uprchlického tábora. Jejich vzdálený příbuzný v ČR je ujistil, že v uprchlickém táboře dostanou jídlo, střechu nad hlavou, péči a alespoň nějakou jistotu, než budou moci myslet na to, co dál. Toto je osud mnohých imigrantů.

3.2.4 Uprchlický tábor

Uprchlický tábor je místo, kterému se mnoho migrantů nevyhne. Patří ministerstvu vnitra a poskytuje migrantům základní potřeby jako jsou obživa, střecha nad hlavou, základní zdravotní péče, zabezpečení. Zároveň jsou migrantům i zprostředkováváni překladatelé, takže se nemusejí tolik bát neznalosti jazyka. Při příjezdu do tábora migranti

odevzdají své pasy, identifikační doklady a jsou vpuštěni do tábora. Součástí je i jednoměsíční karanténa, spojena se zdravotní prohlídkou krve, tlaku, nemocí atd. V těchto táborech se vyskytuje často mnoho Afričanů, Somálců atd. Po karanténě a interview (výslech) lze tábor opustit a hledat práci.

Večer jsme přijeli do tábora. Všude byly ohrady, aby nikdo neutekl. Vevnitř malý domeček, policista vezme papíry, pasy a pustil nás dovnitř. Tam byly čtyřpatrové činžáky a byly to takové ubytovny se sociálkou pro dvě rodiny. Večer byla společná večeře v jídelně. Viděli jsme nejrůznější národnosti, nejvíce z Arménie a Jugoslávie, ale i Makedonie, Srbové, prostě všude tam kde se válčilo. Ani jsme netušili, že tam budou již 3 měsíce Arméni. A všechno ty mladé rodiny. (Varduhi Sargsjan)

Opět lze vidět přímou spojitost válečných podmínek a z toho plynoucí migrace mladých rodin, které chtějí lepší budoucnost pro své děti.

3.2.5 Návrat do Arménie

Jak bylo nastíněno již na konci kapitoly 3.2.1 - Příprava na cestu, naděje na návrat domů, do své vlasti, je všudypřítomný prvek migračního procesu. Je to myšlenka, která často drží migranty "nad vodou" a dává jim naději, že jednoho dne budou opět šťastní se zbytkem své rodiny u sebe doma v Arménii, která je již "opět v pořádku". To se však nestává tak často, jak by si to mnozí migranti přáli.

Vzpomínkový optimismus a zároveň také myšlenka na vlast, která je "opět v pořádku", vytváří představu o vlasti, která může být velice vzdálena od reality. Mnozí migranti se však časem do své vlasti vrací a je velice zajímavé sledovat jejich dojmy "nové" Arménie. Je totiž i nutné zmínit, že individuální kultura migranta, je ovlivňována jak prostředím ve kterém vyrůstal, tak i prostředím ve kterém právě žije. Armén, narozený v Arménii, se bude do konce svého života i právem jako Armén cítit, ale je rozdíl mezi Arménem žijícím v Arménii a Arménem který žije například 10 let v Čechách? Odpověď samozřejmě záleží na pozici hodnotícího. Armén v Čechách může svou zemi milovat byť více než Armén žijící v Arménii, nicméně z hlediska Arména žijícího v Arménii se může přesto jednat o cizince.

Toto je bez pochyb ovlivněno i politickým stavem, ve kterém se daná země

nachází. Transparentní demokratická společnost bude jistě na cizince ze země s podobným zřízením nahlížet méně kriticky, než oslabená země, ve které lidi přežívají jen díky pomoci, kterou si lidé navzájem poskytují ve svém úzkém kruhu kontaktů. Pak je přirozeně každý cizinec nepřítelem, ze kterého lze vytěžit tak akorát nějaké peníze, pokud jste v pozici nějakého úředníka či policisty. V netransparentní společnosti, ve které je korupce na mnohem samozřejmější pozici, než si dovedeme představit. To všechno jsou pozůstatky socialistického smýšlení, které se zarývá hluboko do lidského myšlení. Toto je jeden z mnoha důvodů, proč je důležité se vyvarovat těmto politickým směrům. Nevyžadovat od státu prastarý paradox, kde se všichni snaží od státu získat určitý benefit na úkor všech ostatních. Společnosti tak přesouvají své svobody na státní úroveň, která se nevyhnutelně jednoho dne pod socialistickým fungováním zhroutí a zanechává za sebou ekonomicky zničený stát a nesamostatné obyvatelstvo.

I rodina Asatrjan toto zažila. V Německu konečně našli doktory, kteří byli schopni ošetřit manželovu nohu. Do Německa se přesunuli 1993. Roku 1994 oficiálně skončila válka o Karabach a bylo jim řečeno, že se mohou vrátit, kdyby chtěli. V roce 1995 byla po mnoha operacích ošetřena noha pana Asatrjana. Roku 1997 byla ekonomická situace v Arménii již "tak dobrá", že se vrátit museli. Sice již běžně fungoval elektrický proud, ale stále se ještě netopilo ústředním topením. Roku 1998 se tedy vydali zpět do Arménie, nesměli již zůstat v Německu z tzv. válečných důvodů jako doposud, protože se Arménii nyní dařilo lépe. Každá imigrace je uváděna z určitých důvodů a pouze válečné důvody tehdy opravňovali imigranty v Německu žít déle než 3 měsíce.

Už v letadle ve Frankfurtu, jsme se cítili jako cizinci, dívali se na nás jako na balík peněz co se vrací do Arménie. To zacházení bylo tak falešné, že jsme se obávali co bude tam. Došlo na naše obavy. Už po vystoupení na letišti jsem se cítila jako v cizině. Policisté se na nás dívali jako na zrádce, ale bohaté zrádce. (Varduhi Sargsjan)

Dále paní Sargsjan popisuje, jak se projevovala korupce v tehdejší Arménii a především jak usedlí Arméni a hlavně státní zaměstnanci odlišovali Armény, kteří se vraceli zpět do země. Vytvářelo se mnoho záminek k podplácení.

"Když platíš, tak je vše ok." To bylo první velké zklamání. Sice jsme se vrátili, abychom tu zůstali, ale už jsme cítili, že tu jsme cizí. Již na letišti jsme si s Artakem řekli, že tady

dlouho nebudeme. (Varduhi Sargsjan)

Toto hezky ukazuje začátky samostatného státu po rozpadu starého zřízení. Zákony sice jsou zřízeny, ale nefungují. Lidé nemají důvěru ve svůj stát a proto se ani policisté, úředníci, či jiní, nestarají o zákony a "obírají" bohaté cizince co přijedou do země. Korupce je v takovém případě na denním pořádku a takové podmínky jsou zkrátka nepřijatelné pro migranty, kteří již poznali, jak funguje vyspělý demokratický stát v Evropě.

Chtěli jsme investovat, podnikat, ale setkali jsme se s ohromnou byrokracií a korupcí. Na Artaka se v nemocnici dívali jako na pytel peněz, kladli otázky ohledně proč cestoval do Německa, co tam dělal a takové věci, přestože jim do toho nic není. Doktor vyžadoval podplacení jen za účelem vypsání stupně postiženosti. Takových případů bylo více, na každém úřadě kde jsme chtěli něco dělat. Například nový pas, platí se státní poplatky plus korupce, protože jsme přišli z Německa. Musím říct, že můj vlastní domov, byl pro mne cizinou a tak jsem si říkala, že když už jsem cizinka ve vlastní zemi, mohu být i cizinkou kdekoli jinde. (Varduhi Sargsjan)

A tak se rodina Asatrian po 14 dnech těchto zkušeností rozhodla opět vrátit přes Moskvu zpět do Čech a to již za účelem se v Čechách usadit. Volba Čech v tomto případě je spojena i s faktem, že Německo tou dobou již bylo v EU a tím pádem vládli přísnější podmínky pro imigranty, tak jako nyní i zde v ČR poté, co jsme vstoupili do EU. Ani imigranti s vízem nyní nesmí do ČR.

Na tomto příkladě lze pozorovat, jak zkušenosti z života v cizině přímo ovlivňují dojem ze své vlasti. Kdyby rodina Asatrjan netrávila 5 let ve 2 vyspělých demokratických zemích Evropy, možná by na ni Arménie nepůsobila zdaleka tak špatně a možná by i oni byli svými spoluobčany vnímány pozitivněji. V tom všem samozřejmě hraje roli závist, jak bylo výše uvedeno.

3.3 Integrace

Etablování arménské rodiny v cizině je velice dlouhodobý proces a v mnoha ohledech není nikdy ukončen. Není ovlivněn jen lety prožitými v dané kultuře, ale i generací migranta, jehož oči na tuto "cizí" kulturu nahlížejí. Je mnoho věcí, které jsou již pro druhou generaci naprosto samozřejmé a pro první zcela cizí a nepřijatelné. To jsou

nejrůznější aspekty každodenního života, které se týkají například výběru oblečení, přípravy jídla, konzumace alkoholu, partnerských vztahů a mnohého dalšího. Zkrátka arménská kultura je oproti západní Evropě spíše tradičního charakteru s důrazem na rodinu, čest a hrdost.

Vůči asimilaci v české kultuře však působí i pochopitelná touha uchování si své jedinečné arménské kultury. Proto je každodenní život arménského imigranta první generace neustálým vyvažováním přizpůsobení se do hostitelské kultury a zároveň zachování si svých tradičních rysů arménské kultury a zůstat věrný "sám sobě". Tento proces má samozřejmě velký vliv na výchovu dětí a proto je i zásadní rozdíl ve výchově dětí v rodině, jejíž oba rodiče přicestovali z Arménie společně a rodině, která je tvořena jen jedním arménským rodičem. Toto platí obzvláště v případě arménské matky a českého otce, protože arménské ženy jsou přirozeně méně dominantní v řízení svých rodin. Vychází to pochopitelně z tradiční role muže, jakožto otce v rodině, který má zkrátka hlavní slovo. Toto je samozřejmě princip, který lze sledovat po celém světě, vycházející ze základních odlišností mezi mužem a ženou. V případě arménské kultury oproti české, toto však platí obzvláště.

Jedním z nejzřejmějších dopadů na další generace je jazyk, ve kterém se v dané rodině mluví.

3.3.1 Role Jazyka v domácnosti

V rodině, která je tvořena jen Armény, se mluví jen arménsky. Tím mám namysli, pokud rodiče této rodiny jsou první generací imigrujících Arménů. I druhá generace, která v takovéto rodině vyrůstá společně mezi sebou mluví pouze arménsky, přestože je pro ně naprosto samozřejmé, že mimo domov mezi Čechy mluví plynule česky. Zde je nutno zmínit, že je jemný rozdíl mezi tím, zda se druhá generace v Čechách narodila, či ne. Prvních, byť jen 5 let života mimo Čechy, má velký vliv na jazyk dítěte a proto již možná celý život bude jeho čeština mít jemný akcent, který Armén vyrůstající v Čechách od malička nemá.

Jazyk je velice významným nositelem arménské identity a je silnou součástí tendence "zůstat Armén".

V rodinách, jejichž rodiče jsou tvořeny jen z poloviny Armény je jasné, že se v Čechách bude v domácnosti mluvit česky a právě proto se již druhá generace nepovažuje být tolik Armény. Je však nutné zmínit, že pokud je matka Arménkou, či jinou cizinkou, je velice pravděpodobné, že i její děti se tento jazyk naučí, ještě vedle jazyka země, ve které vyrůstají. Pokud je však cizincem otec, je situace mnohem individuálnější.

Mám známého Arména, co si vzal tady v ČR Polku a jejich dcera arménsky neumí, umí jen česky a polsky (jazyk matky). A další známý Armén si vzal Korejku, jejich dcera umí plynule korejsky (jazyk matky) i arménsky a samozřejmě česky (žijí v Čechách), ty dvě holčičky jsou přibližně ve stejném věku 5-6let. (Maria Asatrjan)

Znalost jazyka má velký vliv na pocíťování identity. Není to jen tím, že jejich krev je z jedné poloviny česká a z druhé arménská, tato identita je tvořena užívaným jazykem, ve kterém takovýto jedinec uvažuje. Kdyby poloviční Čech vyrůstal v Arménii, tak se zcela určitě bude cítit více jako Armén, než kdyby vyrůstal v Čechách. Tento rozdíl netvoří ani až tak půda, po které chodí, jakožto spíše jazyk, který se stává součástí jeho vlastních myšlenek.

Právě proto je velice zajímavé sledovat vývoj druhé generace, pocházející z obou rodičů imigrantů. A to právě z toho důvodu, že doma mluví a vyrůstají v jazyce, který nemohou používat v kultuře ve které vyrůstají. Umí arménsky i česky, necítí se ani jako Arméni, ani jako Češi. Což platí jak pro Armény v Čechách, tak i pro Čechy v Arménii (takových však mnoho nenajdeme) či další mladé rodiny migrantů po celém světě.

To je ta výjimka a vzácnost této druhé generace. Na rozdíl od první, která se cítí jako 110% Arméni a pevně se drží svých arménských kořenů i kultury. Toto je ještě posíleno technikou moderní doby, kde se tyto rodiny mohou pomocí satelitu dívat na arménskou televizi a pomocí internetu zdarma komunikovat se svými příbuznými doma.

A na druhé straně třetí generace, která se již necítí mít s Arménií nic společného, ani nemívá touhu se tam jet podívat, přestože silné arménské geny jsou poznat na vzhledu i třetí generace. To platí obzvlášť pro rodiny, kde již první generace rodičů byla tvořena jen jedním Arménem.

3.4 *Institucionální rámec*

Tato kapitola slouží k popsání jakým způsobem a v jakém rozsahu ovlivňují arménské a české instituce celkový průběh migrace a integrace. Jedná se o velice složité a mnohdy kontroverzní téma a proto zde bude popsáno jen stručně a především z pohledu migrantů.

Již v kapitole 3.2.4. - Uprchlíkový tábor, byla zmíněna jedna z prvních institucí, se kterými se arménský migrant v Čechách může setkat. Jedná se o řešení velice nouzové, které předpokládá že se migrant o sebe ještě nedovede v cizině postarat sám. To bývá především z důvodů finančních a jazykové bariéry.

Je poměrně obvyklé, že mnozí migranti začnou v cizině buď s velice jednoduchou fyzickou prací, nebo mnozí chtějí začít podnikat v podobě prodeje ve svém malém stánku. Tuto skupinu migrantů samozřejmě nejprve čeká návštěva živnostenského úřadu. Ještě před deseti lety byly však trochu jiné zákony a bylo to tehdy pro imigranty jednodušší. Zřídí si svou vlastní adresu (pronajmou byt), pak si již můžou zřídit živnostenský list a s těmito doklady zajít na cizineckou policii a požádat o trvalý pobyt. Toto pan Asatrjan s úsměvem označil jako "*medium-komplikovanost*".

Nebylo to snadné, ale když měl člověk peníze, tak to šlo. Na kolek se musí sice čekat atd...

Ale nic nezákonného se obzvláště nedělo. (Artak Asatrjan)

3.4.1 **Úřady a jejich přístup k migrantům**

Když Čech uslyší slovo "úřad" či "instituce", pocítí nanejvýš nepříjemný pocit, že musí něco zařídit, nebo někam dojít. Avšak pro imigranta, který se snaží usadit v naší zemi, a to platí obzvláště pro Armény, jsou tyto pojmy spojené s velice nepříjemnými pocity. A to ne díky tomu, že by se neradi přizpůsobovali "našim" podmínkám. Ba naopak, migranti z východních zemí většinou pocházejí ze systémů, ve kterých je silná korupce a nepořádek a jsou jen rádi, když jim je jasně řečeno, co mají udělat a mohou se spolehnout, že věci budou vyřízeny dle předepsaných zákonů, bez nutnosti všude podplácet. Důvodem pro tyto hořké pocity je přístup mnohých úředníků, kteří s imigranty jednájí.

V tomto ohledu je velice zajímavé sledovat, jak se mění charakteristický přístup

úředníků v různých úřadech. Důvody, proč se v různých úřadech úředníci chovají různě, nebo v rámci svého úřadu podobně mohou být sporné. Spojitost by se však dala hledat v odlišnosti průměrného klienta takovýchto úřadů. Zkrátka stejný člověk přijde na 3 různé úřady a 3x k němu přistupují úředníci s naprosto odlišným chováním. Velice špatné zkušenosti mají vesměs všichni imigranti s cizineckou policií.

Ale z mentální strany, jak se k tobě choval úředník to bylo těžké. Na živnostenském úřadě bylo vše ok, dobrá spolupráce, vše vám poradí, byl jsem spokojený. Kupodivu sociální úřad byl rychlý, bez komplikovanosti, bez arogance, pár úředníků divných, ale jinak dobrý. Ale ta cizinecká policie, to byla kapitola sama pro sebe, tam jsi zvíře, jsi nějaký takový na nejnižší úrovni, chovají se k tobě jako... Jasně že neumíš česky, ale oni taky neumí arménsky, to musí být jasný, že neumíme hned česky, tak jsem mluvil německy, když Češi nemusí ruštinu. (Artak Asatrjan)

Je to obvykle jedno z velkých překvapení, jak to je možné, že se lidé ve "svobodné zemi" mohou k jiným lidem, a to na oficiálních postech, chovat s takovýmto pohrdáním. Nehraje ani roli, zda dotyčný imigrant vlastní titul z vysoké školy, zkrátka ke každému cizinci se chovají stejně a to stejně špatně. Samozřejmě existují i výjimky a někteří moji informátoři mi říkali, s jakými "anděly" se setkali v těchto těžkých situacích. Ti stejní lidé však vyprávějí i o příchuti komunistické éry a nízké úrovni. O úřednících, kteří poté co ve své zemi získali svobodu, si jí přestali vážit a neznají slova "volný", "svobodný" a začínají se chovat skoro fašisticky. Tyto výpovědi bývají často velice citově zabarvené, až zoufalé.

Z těchto výpovědí zkrátka vyplývá, že cizinecká policie zdaleka není žádnou pomocí pro imigranty, ani se jim nesnaží vycházet vstříc v úkolech, které jim sama předkládá.

3.4.2 Žádost o občanství

Nejprve se migrant může nacházet v takzvaném dlouhodobém pobytu, po několika letech si může zažádat o trvalý pobyt a po dalších 10 letech tohoto pobytu i o občanství. Každý z těchto kroků je spojen s velkým množstvím byrokracie, "papírováním", dokazováním a v neposlední řadě to je i velice finančně náročné. Nejen že každý doklad se dělá pro každého člena rodiny a to i mnohdy opakovaně a stojí mnoho peněz, v případě

dlouhodobého pobytu se musí opakovaně dokazovat velice vysoká částka na běžném účtě imigranta a musel se až donedávna každý rok obnovovat. Nyní stačí mít vízum, které platí na 10 let. Díky tomu se nemusí tak často navštěvovat cizinecká policie. Nese to s sebou však jiné problémy, jako například platnost cizineckých pasů. Musí být neustále platné cizinecké pasy, což u některých národů může být velice problematické, jako například právě u Arménů.

Po podání žádosti o občanství přijdou za imigrantem policisté s úředníky z cizinecké policie, za účelem pohovoru. Cizinecká policie se musí vyjádřit, zda doporučuje přidělení občanství, či ne. Prvním krokem je již ověření, zda cizinec bydlí na té adrese, kterou má uvedenou. Toto doporučení se pak pošle na ministerstvo vnitra. Obsahuje různé informace o cizinci, jako například zda mluví česky, což je jedním z předpokladů k udělení občanství.

Jelikož Česká republika nemá zákon o dvojím občanství, musí si cizinec nejprve zařídít příslib o udělení českého občanství a následně skrze velvyslanectví své země zrušit své původní, aby mohl nabýt české. Arménie tedy musí předem ukončit arménské občanství svých občanů v cizině, což nerado dělá. Jedním z důvodů je velký odliv Arménů z Arménie a s tím spojený pokles obyvatelstva. Druhým důvodem jsou citlivé zahraniční vztahy s okolními státy, obzvláště Ázerbájdžánem. Arménie nechce pustit mladé muže, kteří ještě musí na vojnu, přestože se v Arménii ani nenarodili, ani tam nikdy nežili.

Jde o ten zákon, který říká, že každý Armén mužského pohlaví v 16 projde prohlídkou a když je zdravý a vše na těle má, tak musí být zaregistrován na vojně, a v 18 už musí nastoupit. Pokud drží arménský pas, tak je prostě arménským občanem. Je i jedno, kde se narodil. Do 16 není problém od státu dostat potvrzení, ale když už je 16 a nenastoupí do komise, stát už odmítne cokoli odpouštět pokud tam nenastoupí. Ve 14 jsme teoreticky mohli požádat o odpuštění, ale oni pak protahují dokud jim není 16 a nikdo jim do toho nemůže zasahovat (Artak Asatrjan)

V Čechách je však zákon, který umožňuje odpuštění určitého bodu v těchto předpisech, pokud imigrant dovede ministerstvu vnitra dokázat, že jeho cizí stát neumožňuje normální vyvázání z jejich občanství. Takový důkaz samozřejmě neexistuje oficiálně ze strany cizího státu, rodině Asatrjan nezbylo nic jiného, než předkládat úředně

přeložené a potvrzené e-mailové zprávy s arménskou ambasádou. Ministerstvo vnitra se samozřejmě může rozhodnout, jak samo zváží za vhodné. Pochopitelně však má informace o stereotypních problémech některých zemí, a když případný problém sedí do tohoto klasického rámce, a zároveň se jedná o spořádaného člověka, který si to zaslouží, tak se může stát, že vyhoví.

Instituce jsou často velkým problémem pro mnohé migranty a často jim nevycházejí vstříc nebo jsou nuceni vykonávat zdánlivě zbytečné a drahé úkony, ale oproti mnohým jiným státům, jsou české úřady alespoň legální a fungují v rámci zákonů tak, jak mají. Ne všechny zákony dávají příliš smysl, ale bývají alespoň dodržovány.

Celkově ale Český zákon funguje, i když je to strašná úředničina, ohromná byrokracie, ale přesto ten zákon funguje a vždy jsou v rámci těch zákonných lhůt. Nemusel jsem nikoho podplácet, nebo něco. Obvykle jsme dostali to, co nám zákonem náleželo. (Artak Asatrjan)

Závěr

Cílem této práce, bylo zachytit vznik a vývoj arménské diaspory, v regionu severních Čech a to v celé své složitosti, s důrazem na hloubkové studium individuálních strategií migrantů. Zaměření bylo kladeno na migranty z Arménie, které migrovali převážně v 90. letech minulého století. Moji informátoři pocházeli z různých rodin, nejdéle a nejintenzivněji byl však výzkum kladen na rodinu Asatryan, ve které jsem měl možnost se dlouhodobě pohybovat a empiricky studovat jejich příběhy pomocí jak rozhovorů, tak i zúčastněného pozorování. Tyto zkušenosti a informace mi pomohly vytvořit popis strategií jejich migrace, a jak tato rozhodnutí měla vliv na migrační i integrační proces celého zbytku jejich veliké rodiny.

Arménský národ má velice dlouhou a významnou historii, která je plná migrací a diaspor, které se rozšířili po celém světě. Devět z deseti Arménů dnes žijí mimo svou rodnou zemi, což vypovídá o významnosti arménské migrace v posledních desetiletích.

Tato práce popisuje z velké části právě tuto vlnu v 90. letech. Byla vyvolána velkými socioekonomickými změnami v celé Arménii a migranti se snažili překlenout toto těžké období emigrací do zemí, ve kterých si přechodně slibovali lepší život. Tato migrace bývala vnímána jako nedobrovolný následek těchto těžkých událostí. Byla to nutnost, kterou podstoupili ti, kteří k tomu dovedli nabrat dostatečné finanční a duševní síly. Mnozí z těchto migrantů se do Arménie již nevrátili a ti co tam cestují a sledují změny, které od té doby v jejich zemi probíhají, nám zde mohou být velkým zdrojem informací. Dnešní Arménie z pohledu těchto Arménů stále ještě není na stejné politickoekonomické úrovni, jako země západní Evropy, což je jedním z hlavních důvodů, proč se nevracejí. Je však důležité zmínit, že Arménie jako stát, je těmito stejnými migranty vnímána jako země, kterou čekají lepší zítřky a jsou hrdí na svou vlast.

Při rozhodování o migraci hraje roli mnoho prvků, mimo jiné sítě kontaktů a informátorů o hostitelských zemích. V práci je zmíněn i význam kulturního povědomí o hostitelské zemi, tvořené celoživotními obchodními vztahy mezi určitými zeměmi. Zmiňuji jaký dopad měly české produkty na obraz Čechů v Arménii, a až dodnes mají.

Hlavními problémy po příjezdu do hostitelské země bývá nejistota a finanční

nezajištěnost. Četné zkušenosti s uprchlickými tábory i mnohými jinými institucemi, na kterých jsou migranti ze začátku závislí. Diskriminace a předsudky jsou každodenní nepříjemností. Obzvláště migranti z bývalého sovětského svazu na začátku 90. let pocítili neschopnost dorozumění se v České republice v tomto období, vzhledem k nesnášenlivosti Čechů vůči ruskému jazyku.

Poté, co se migrující rodiny dovedly usadit v naší zemi, měly trvalý pobyt a vlastní střechu nad hlavou, začíná teprve první vážný pocit nového "domova". Arméni jsou hrdý národ s velkou a starou historií a jako mnozí jiní migranti kladou na svou kulturu velký důraz a to obzvláště i při výchově svých dětí. V této práci jsem se pečlivě věnoval analýze role jazyka v arménských domácnostech a pocitům druhé generace při dospívání v "cizí" kultuře. Obzvláště u druhé generace jsou pozorovatelné vnitřní střety těchto dvou odlišných kultur. Necítí se ani jako "správní" Arméni, ani jako Češi. Do tohoto rámce je zasazena role jazyka, kterým mluví a který si i přejí, aby jejich děti ovládaly, což je obzvláště u žen velice významné. Lze pozorovat, že děti se téměř vždy naučí rodný jazyk své matky, na rozdíl od rodného jazyka svého otce, pokud se odlišuje od společnosti ve které vyrůstají.

Integrace je dlouhodobý proces a v mnohých ohledech není nikdy zcela ukončen a v míře se odlišuje především různými generacemi migrantů. Významnou roli v integraci do hostitelské společnosti hraje i prvotní motivace, která vedla k migraci. Pokud byla tvořena pozitivním očekáváním lepšího a nového života, lze u migranta sledovat vytváření bližších vztahů s členy hostitelské společnosti. Na rozdíl od migrantů, kteří svou migraci považovali za nevyhnutelnou nutnost a tak na ni i nahlíželi, jako na pouze přechodný bod jejich života. Těchto migrantů je však více, a to obzvláště v případě Arménů z období 90. let. Mnohem pomaleji si vytvářeli osobní vztahy se členy hostitelské společnosti a více se ohlížejí za svým domovem a kulturou. To je v dnešní době ještě snadnější než dříve, dnes v době satelitní televize, na které lze sledovat arménské programy a internetového spojení, přes které lze vést levné a dlouhé telefonní hovory s rodinou, která zůstala doma ve vlasti.

Většina těchto zjištění ukazují, jak důležité je sledovat migraci jako komplexní proces, který je hodno studovat kvalitativně a nejen pomocí statistických metod, které nám zabraňují vidět významné prvky, ovlivňující životy lidí po celém světě.

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

1. AKÇAM, Taner. *From empire to republic: Turkish nationalism and the Armenian genocide*. Zed Books. 2004. 273 s. ISBN 1842775278
2. AKÇAM, Taner. *A Shameful Act: The Armenian Genocide and the Question of Turkish Responsibility*. Henry Holt and Co, New York. 2007. 496 s. ISBN 0-8050-7932-7.
3. AURON, Yair. *The Banality of Indifference: Zionism and the Armenian Genocide*. New Brunswick. New Jersey, Transaction Publishers. 2000. 405 s.
4. BRETTELL, Caroline B., HOLLIFIELD, James F. *Migration Theory*. Routledge, New York. 2000.
5. CASTLES, S., MILLER, J. M. *The Age of Migration*. Houndmills: Macmillan Press Ltd. 1998.
6. CLARK, William. *Immigrants and the American Dream: Remaking the Middle Class*. New York: Guilford Press, 2003. ISBN 157230880X.
7. DAVID P. Forsythe. *Encyclopedia of human rights*. Oxford University Press. 2009. 2672 s.
8. EMBER, Melvin, EMBER Carol R., SKOGGARD, Ian. *Encyclopedia of Diasporas: Immigrant and Refugee Cultures Around the World*. SPRINGER, 2004. ISBN 9780306483219.
9. JAMES L. Barton. *Turkish Atrocities: Statements of American Missionaries on the Destruction of Christian Communities in Ottoman Turkey, 1915–1917*. Gomidas Institute, 1998. ISBN 1-884630-04-9
10. KLVAŇOVÁ, Radka. *Na cestě za důstojným životem: Motivy a strategie migrace Arménů žijících v Brně*. Brno, 2006. Magisterská diplomová práce (Mgr.).

Masarykova univerzita v Brně, fakulta sociálních studií, katedra sociologie, 2006-06-13.

11. KURKJIAN, Vahan. *A History of Armenia*. IndoEuropean Publishing, 2008. 412 s. ISBN 1604440120.
12. REDGATEOVÁ, Anna Elizabeth. *Arméni*. Praha: Lidové noviny, 2003. 424 s. ISBN 80-7106-350-9.
13. WATERS, Mary C., JIMÉNEZ, Tomás. *Assessing Immigrant Assimilation: New Empirical and Theoretical Challenges*. Department of Sociology, Harvard University, Cambridge, Annual Review of Sociology, 2005.
<<http://dx.doi.org/10.1146%2Fannurev.soc.29.010202.100026>>

Internetové zdroje:

1. BROWN, Susan K., BEAN, Frank D. *Assimilation Models, Old and New: Explaining a Long-Term Process*. [on-line]. University of California, Irvine. 2006 [2011-10-21]. <<http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?id=442>>
2. *Cizinci ze všech zemí se zaevidovaným pobytem*. [on-line]. Ministerstvo vnitra ČR, odbor azylové a migrační politiky. 2011-12-12 [2012-03-01].
<<http://www.mvcr.cz/soubor/11-2011-all-pdf.aspx>>
3. DEDEYAN, Aline. *The question of Armenian identity*. [on-line]. Martin Luther University, Halle-Saale, Německo. 2000-09-06, 2000-12-11 [2011-12-20].
<http://www.armenweb.org/espaces/reflexion/dossier_1.htm>
4. FARROKH, Kaveh. *Eastern Anatolia: Heir to an Irano-Greek Legacy*. [on-line]. [2012-01-20]. <<http://www.kavehfarrokh.com/iranica/achaemenid-era/eastern-anatolia-heir-to-a-irano-greek-legacy/>>
5. KOHOUTKOVÁ, Petra. *Utrpení a národní identita. Arméni v osmanské říši a jejich genocida*. [on-line]. Dějiny a současnost. Praha. 2008 [2012-01-20].
<<http://dejiny.nln.cz/archiv/2008/7/utrpeni-a-narodni-identita->>

6. VOJTKOVÁ, Michaela. *Teorie mezinárodní migrace*. [on-line]. 2005-04-20 [2011-09-05]. <<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=253&lst=113>>

1. Příloha: Popis jednotlivých migračních teorií

1.1 Makro teorie (*Macro theory*)

Makro teorie (*Macro theory*) je zaměřená na vysvětlení pracovní migrace. Zkoumá migraci z hlediska makroekonomických ukazatelů a to především z hlediska rozdílných příjmů mezi zeměmi a možností se pracovním uplatnit, za účelem dosáhnout vyšší životní úrovně. Touto teorií, by se dalo předpokládat, že chudí se budou stěhovat do bohatých zemí a že pouze tento faktor nabídky a poptávky stačí k tomu, aby se migrant rozhodl pro přesun. V dlouhodobém měřítku, se dokonce uvažuje o vyrovnávání ekonomických rozdílů, mezi rozvinutými a zaostalými zeměmi. Odliv pracovní síly ze zaostalé země, zvýší poptávku u zaměstnavatelů a tím teoreticky i mzdy a příliv pracovní síly v hostitelské zemi naopak sníží mzdy. Tím se dosáhne určité ekonomické rovnováhy mezi zeměmi.¹

1.2 Mikro teorie (*Micro theory*)

Mikro teorie (*Micro theory*) se soustředí více na konkrétního jedince, který se rozhoduje emigrovat, ale stále jen z čistě ekonomického pohledu. Jde tedy o konkrétní kalkulaci výdajů a užitku, v určitém časovém horizontu. Mezi výdaje patří např. výdaje na cestu, na dobu která je zapotřebí než migrant najde novou práci, nebo se naučí hostitelskou řeč, na vytváření nových vazeb atd. Volba je ovlivněna z velké části podmínkami v hostitelské zemi, jak může uplatnit své konkrétní dovednosti (tzv. lidský kapitál), očekávaná výše výdělků, ale i riziko deportace pro nelegální migranty.¹

1.3 Nový ekonomický přístup (*The new economic approach*)

Nový ekonomický přístup (*The new economic approach*) připouští, že při rozhodování nehraje roli jen předpokládaná výše příjmu, ale i možnosti podnikání, a stability zaměstnání. Nezaměřuje se už výhradně na jednotlivce, ale spíše na rodiny a celé domácnosti, které se rozhodují společně. Společným jevem, je stále maximalizace zisku,

1 Vojtková Michaela, Teorie mezinárodní migrace [on-line]. 2005-04-20 [2011-09-05].

<<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=253&lst=113>>

ale již nejen jednotlivce, ale celé rodiny a s tím spojené riziko a stabilita tohoto zisku. Tato teorie tedy klade větší důraz na zajištění rodiny, i kdyby se výše příjmu vyrovnaly. Jiným rysem této teorie je vyslání jen jednoho člena rodiny do cizí země, za účelem vydělávat peníze a posílat je zpět své rodině do domovské země. Tomuto posílání peněz se také říká "remitence".²

1.4 Teorie dvojího pracovního trhu (*Dual labor market theory*)

Mezi ekonomické teorie lze také zařadit teorii dvojího pracovního trhu (*Dual labor market theory*). Tato teorie se zakládá na rozdělení pracovního trhu na dvě části a to především ve velice vyspělých zemích. Primární pracovní sektor obsahuje zaměstnání, která vyžadují vysokou specializaci a znalosti. Na druhé straně sekundární pracovní sektor obsahuje zaměstnání, která jsou spíše manuální a s nízkým výhledem na kariérní postup. Je méně přitažlivý z důvodů nízké mzdy a špatným pracovním podmínkám a proto je obsazován spíše migranty z cizích zemích, pro které ta mzda je pořád ještě výhodná. Tito migranti se nestarají o svůj společenský status v cílové zemi a necítí se ani jako její součást. Starají se především o svůj příjem plynoucí ze zaměstnání, a to obzvláště, pokud jejich země původu má podstatně nižší životní úroveň.²

1.5 Historicko-strukturalistický přístup (*Historical-structural approach*)

Historicko-strukturalistický přístup (*Historical-structural approach*) má původ v marxistické politické ekonomii a popisuje jak každý stát má jiný podíl na světové politice a ekonomice. Mezinárodní migraci tedy vnímá, jako přesun levné pracovní síly mezi pouze některými "dovolenými" zeměmi. Migrace pak není přirozená a chudé země jsou využívány jen proto, aby jejich pracovní sílu mohly využívat bohaté společnosti. Podle historicko-strukturalistického přístupu, si jedinec nemůže svobodně vybrat svou vysněnou hostitelskou zemi, tak jak tvrdí neoklasická teorie (push and pull). Z pohledu této teorie hrají v rozhodování migranta navíc roli nerovnosti ve zdrojích a moci mezi zeměmi, tak i imigrační politika cílových zemí. Proto si migranti často vybírají země, které jsou pokud možno něčím podobné jejich rodné zemi.²

² BRETTELL, Caroline B., HOLLIFIELD, James F. *Migration Theory*. Routledge, New York. 2000.

1.6 Teorie světových systémů (*World systems theory*)

Teorie světových systémů (*World systems theory*), podobně jako teorie dvojího trhu, opomíjí rozhodování na mikro úrovni. Zaměřuje se na následky ekonomické globalizace, které se projevují expanzí kapitalistických trhů do periferních částí světa a zemí, za účelem najít levnější půdu, pracovní sílu a další možnosti jak zlevnit výrobu. Na základě tohoto ekonomického narušení cizí země, dochází i k přirozené migraci pracovních sil a dalších součástí rozvíjející se firmy, či státní vlády. Tento proces lze sledovat již od šestnáctého století, kdy se projevoval především koloniálními režimy.²

1.7 Teorie sítí (*Network theory*)

Teorie sítí (*Network theory*) je zaměřena na konkrétní mezilidské vazby mezi migranty, a to těmi kteří jsou v zemi noví, již usedlí a těmi, co teprve přemýšlejí se migrace účastnit. Nejvýznamnějším typem vazby je samozřejmě rodina. Jedná se ale i o vazby přátelské, nebo o vazby uvnitř migrující komunity, nebo přátelé potkané během procesu samotné migrace. Tyto vazby značně ulehčují proces usazení v hostitelské zemi a nepřímo i zvyšují očekávané zisky z migrace. Jsou i významným zdrojem informací nejen uvnitř migrující komunity, ale především i směrem do země původu. Díky těmto vztahům se případní noví migranti v zemi původu mohou dozvědět o nutných podmínkách migrace a zároveň poskytují sociální i finanční výpomoci, místy i pomoc v případě problémů. Po překročení určitého množství vazeb se stává každá další migrace méně riskantní i méně nákladná. Tímto způsobem často dochází k vytvoření velké a silné komunity uvnitř hostitelské země, což se může projevovat vytvářením vlastních obchodů, spolků, zábavních podniků, kostelů atd.³

1.8 Institucionální teorie (*Institutional theory*)

Institucionální teorie (*Institutional theory*) klade důraz na vliv institucí. Jedná se v podstatě o obdobu teorie sítí a někdy se o tomto pojmu mluví také jako o "migračním průmyslu". Ohledně tohoto průmyslu je nutné zmínit dva různé subjekty.

2 BRETTELL, Caroline B., HOLLIFIELD, James F. *Migration Theory*. Routledge, New York. 2000.

3 CASTLES, S., MILLER, J. M. *The Age of Migration*. Houndmills: Macmillan Press Ltd. 1998.

Těmi jsou na jedné straně jedinci či organizace, napomáhající především nelegálním způsobem k migraci, za účelem vlastního zisku. Tento černý trh vzniká v důsledku umělých bariér a omezení, které vytváří migrační politika hostitelských zemí. Jedná se o převody přes hranice, pašování lidí, nelegální najímání migrantů jakožto pracovní síly, falšování dokumentů, falešné svatby atp. V takových podmínkách mají migranti jen velice málo způsobů, jak si v hostitelské zemi, nebo během samotné migrace pomoci. Tak se zejména ženy a děti stávají objekty zneužívání, vykořisťování a okrádání.³

Druhou skupinou jsou oficiální a legální instituce a jedinci, kteří migrantům poskytují sociální služby, či poradenství. Všechny tyto instituce a organizace napomáhají udržování migrace, protože bez těchto oficiálních zdrojů by měli migranti jen málo důvěryhodných informací o podmínkách a požadavcích, které jsou na ně kladeny.

1.9 Teorie kumulativní příčiny (Cumulative causation)

Podle teorie kumulativní příčiny (*Cumulative causation*) mění akt migrace podmínky, za kterých k migraci došlo. Tím může docházet (podobně jako u teorie sítí) k situaci, že po určitém bodě asimilace je každá další migrace snazší. V důsledku mezinárodní migrace se mění ekonomika i kultura jak hostitelské země, tak i země původu. V této souvislosti se mluví o tzv. "social labeling" některých zaměstnání. Jedná se o efekt, že některé typy zaměstnání se v některých místech stávají neatraktivní pro původní obyvatele hostitelské země a získají "nálepkou" té dané migrující komunity. Tímto vzniká nová poptávka v ekonomice hostitelské země po dalších migračních tohoto typu, k uspokojení tržní poptávky. Toto stigma nemusí vůbec souviset s konkrétním charakterem zvolené profese, ale odvíjí se především od vysokého zastoupení migrující komunity v této profesi.³

1.10 Teorie migračních systémů (Migration system theory)

Teorie migračních systémů (*Migration system theory*) je poměrně novější z výše zmíněných teorií. Zaměřuje se na mezinárodní vztahy, hospodaření a především na kolektivní jednání. Předpokládá, že migrační systémy jsou do určité míry v prostoru a čase

3 CASTLES, S., MILLER, J. M. *The Age of Migration*. Houndmills: Macmillan Press Ltd. 1998.

stabilní a proto je lze konkrétně vysvětlit a popsat. Takový systém je tvořen dvěma nebo více zeměmi, které mezi sebou mimo migrantů vyměňují i zboží a kapitál. Tyto výměny se analyzují a vytyčují se země se silnějšími vazbami, za účelem popsání migračního systému. Popisují se jednotlivé regiony s navzájem různými typy vazeb, které mohou být i značně geograficky vzdálené. Mezi těmito regiony se pak mohou jednotlivě popisovat různé druhy vazeb a jejich vliv na migraci mezi regiony.³

Stručný přehled migračních teorií od pol. 19. století

Autor:	Jméno teorie:	Vznik:	Dílo:
Ernest George Ravenstein	předchůdce "push - pull" teorie	1885 - 1889	The Laws of Miration
Alfred Cort Haddon	studie o přistěhovalcích	1911	Wandering of people
William Issac Thomas, Florian Znaniecki	koncept disorganizace	1918 - 1920	The Polish Peasant in Europe and Amerika
Robert Ezra Park	4 základní potřeby migranta	1925	The City
Arthur W. Lewis	Makro teorie - neoklasická teorie ekonomické rovnováhy (Macro theory - Neoclassical economic approach)	1954	Economic development with unlimited supplies of labor
Gunnar Myrdal	Teorie kumulativní příčiny (Cumulative causation)	1957	Rich Lands and Poor
Donald J. Bogue	Push-pull teorie (navazuje na neoklasické ekonomické teorie)	1963	Technique and Hypotheses for the study of differential migration
Michael P. Todaro	Mikro teorie - neoklasická teorie ekonomické rovnováhy (Micro theory - Neoclassical economic approach)	1969	A model of labor migration and urban unemployment in less - developed countries
Immanuel Wallerstein	Teorie světových systémů (World systems theory)	1974	The Modern Word Systém, Capitalist Agriculture, and the Origins of the European Word Economy in the Sixteenth Century
Michaela J. Piore	Teorii dvojího pracovního trhu (Dual labor market theory)	1979	Birds of passage: Migrant Labor in Industrial Society
Graeme J. Hugo	Teorie sítí (Network theory)	1981	Village-community ties, villages norms, anf ethnic and social networks: A review of evidence from the Thirid World
James T. Fawcett	Teorii migračních systémů (Migration system theory)	1989	Networks, linkages and migration systems
Oded Stark	Nové ekonomické přístupy (The new economic approach)	1985, 1991	The New Economics of Labour Migration, The Migration of Labor
Douglas S. Massey	Institucionální teorie (Institutional theory)	1993	Theories of International Migration: A Review and Appraisal
Steven Castles	Historicko-strukturalistický přístup (Historical - structural approach)	1998	The Age of Migration

Tabulka 1: Stručný přehled migračních teorií od pol. 19. století¹

3 CASTLES, S., MILLER, J. M. *The Age of Migration*. Houndmills: Macmillan Press Ltd. 1998.

1 Vojtková Michaela, Teorie mezinárodní migrace [on-line]. 2005-04-20 [2011-09-05].

<<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=253&lst=113>>

Seznam použitých zdrojů:

Literatura:

1. CASTLES, S., MILLER, J. M. *The Age of Migration*. Houndmills: Macmillan Press Ltd. 1998.
2. BRETTELL, Caroline B., HOLLIFIELD, James F. *Migration Theory*. Routledge, New York. 2000.

Internetové zdroje:

1. VOJTKOVÁ Michaela, Teorie mezinárodní migrace [on-line]. 2005-04-20 [2011-09-05]. <<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=253&lst=113>>

2. Příloha: Informátoři

Jméno	Pohlaví	Věk	Vzdělání / Povolání	Rodina
Artak Asatrjan	muž	44	Inženýr radiotechniky. Pracuje v kabelovně jako obchodní zástupce.	Střední ze 3 bratrů, rodiny těchto bratrů byli hlavním zdrojem informátorů této práce. Z Jerevanu odletěli na jaře 1993 a přes Moskvu přijeli do Čech.
Varduhi Sargsjan	žena	44	Inženýrka organické chemie. Pracuje v chemičce jako zástupkyně ředitele.	Manželka Artaka, spolu mají 3 děti: Mariu, Armana a Arsenu.
Maria Asatrjan	žena	19	gymnázium	Dcera Artaka. Druhá generace arménských rodičů, narozena v Jerevanu, od malička vyrůstala v ČR.
Arman Asatrjan	muž	18	truhlář	Syn Artaka. Narozen v ČR
Arsen Asatrjan	muž	17	obchodní akademie	Syn Artaka. Narozen v SRN
Vahik Asatrjan	muž	25	Pracuje spolu s ženou svého bratra Artaka v chemičce.	Nejmladší ze 3 bratrů (mladší bratr Artaka). Žije nyní se svou druhou partnerkou, má dvě malé děti v podobném věku (dceru a syna) z prvního vztahu s českou ženou.
Arpine Asatrjan	žena	22	První lékařská, Karlova univerzita v Praze.	Dcera nejstaršího bratra (Starší bratr Artaka). Narodila se v Čechách a má ještě jednoho mladšího bratra.
pan Jiří	muž	65	Inženýr. Důchodce.	Syn Arménky, která přicestovala do Čech již ve 40. letech. Jeho otec byl Čech a má jediného syna Jirku.
pan Jiří (mladší)	muž	23	Studium zahraničních vztahů, VŠE Praha.	Syn pana Jiřího, Armén třetí generace, ze smíšených manželství.

Tabulka 2: Seznam informátorů